

ŠKODA AUTO VYSOKÁ ŠKOLA o.p.s.

Studijní program: B6208 Ekonomika a management

Studijní obor/specializace: Specializace Mezinárodní podnikání a právo

Lichva

Diplomová práce

Bc. Adéla FRIDRICHOVÁ

Vedoucí práce: JUDr. Petr Frischmann, LL.M., Ph.D.

ŠKODA AUTO Vysoká škola

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Zpracovatelka: **Bc. Adéla Fridrichová**
Studijní program: Ekonomika a management
Specializace: Mezinárodní podnikání a právo

Název tématu: **Lichva**

Cíl: Práce mapuje vývoj problematiky a analyzuje její současný stav z hlediska aktuálního vývoje právní úpravy. Zvláštní pozornost je věnována problematice mimobankovních spotřebitelských úvěrů v kontextu aktuálního společenského fenoménu zadlužení domácností. Pozornost je věnována jak trestněprávnímu postihu lichvy, tak i soukromoprávním sankcím. Práce identifikuje rizika vyplývající zejména ze spotřebitelských úvěrových smluv ve světle současné legislativy a rozhodovací soudní praxe a ústí do praktických doporučení využitelných v podnikatelské praxi a v procesu zvyšování obecné spotřebitelské finanční gramotnosti.

Rámcový obsah:

1. Koncepce lichvy v českém právu
2. Trestněprávní postih lichvy v ČR a v zahraničí
3. Problematika spotřebitelských úvěrů
4. Doporučení pro spotřebitele.

Rozsah práce: 55 – 65 stran

Seznam odborné literatury:

1. KOUDELKA, L. *Lichva: trestný čin a společenský jev*. Praha : Wolters Kluwer, 2014. 257 s. ISBN 978-80-7478-435-4.
2. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. 1667 s. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Kodex. ISBN 978-80-7478-638-9.
3. JELÍNEK, J. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou.: 2. aktualizované vydání k 1.12.2011*. 2. vyd. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-99-8.
4. *Ochrana spotřebitele: zákon o ochraně spotřebitele, potraviny a tabákové výrobky, ČOI, obecná bezpečnost výrobků, technické požadavky na výrobky, posuzování shody, některé služby informační společnosti ; Spotřebitelský úvěr : redakční uzávěrka 2.10.2017*. Sagit, 2017. 240 s. ÚZ : úplné znění ;. ISBN 978-80-7488-250-0.

Datum zadání diplomové práce: leden 2021

Termín odevzdání diplomové práce: leden 2023

L. S.

Elektronicky schváleno dne 29. 6. 2023

Bc. Adéla Fridrichová

Autorka práce

Elektronicky schváleno dne 29. 6. 2023

JUDr. Petr Frischmann, LL.M., Ph.D.

Vedoucí práce

Elektronicky schváleno dne 29. 6. 2023

prof. Ing. Stanislav Šaroch, Ph.D.

Garant studijní specializace

Elektronicky schváleno dne 30. 6. 2023

doc. Ing. Pavel Mertlík, CSc.

Rektor ŠAVŠ

Prohlašuji, že jsem svou závěrečnou práci vypracovala samostatně a použité zdroje uvádím v seznamu literatury. Prohlašuji, že jsem se při vypracování řídila vnitřním předpisem ŠKODA AUTO VYSOKÉ ŠKOLY o. p. s. (dále jen ŠAVŠ) – směrnicí OS.17.10 Vypracování závěrečné práce.

Jsem si vědoma, že se na tuto závěrečnou práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, že se jedná ve smyslu § 60 o školní dílo a že podle § 35 odst. 3 je ŠAVŠ oprávněna mou práci využít k výuce nebo k vlastní vnitřní potřebě. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna podle § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách.

Beru na vědomí, že ŠAVŠ má právo na uzavření licenční smlouvy k této práci za obvyklých podmínek. Užiji-li tuto práci, nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, mám povinnost o této skutečnosti informovat ŠAVŠ. V takovémto případě má ŠAVŠ právo ode mne požadovat příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to až do jejich skutečné výše.

V Mladé Boleslavi dne 30. 6. 2023

Děkuji JUDr. Petru Frischmannovi, LL.M., Ph.D., za odborné vedení mé závěrečné práce, poskytování rad a informačních podkladů.

Obsah

Seznam použitých zkratk a symbolů	6
Úvod	7
1 Koncepce lichvy v českém právu.....	9
1.1 Pojem lichva	9
1.2 Historický vývoj	10
1.3 Projevy lichvy jako společenský problém	14
2 Trestněprávní postih lichvy v ČR a v zahraničí.....	15
2.1 Občanskoprávní a trestně právní postih lichvy v českém právním řádu ..	15
2.2 Postih lichvy v zahraničí	21
3 Zákon o spotřebitelském úvěru.....	26
3.1 Zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru	29
3.2 Bankovní spotřebitelské úvěry	30
3.3 Rozdíl mezi půjčkou a úvěrem	32
3.4 Nebankovní spotřebitelské úvěry	32
4 Chování spotřebitele	38
4.1 Zadlužování domácností	38
4.2 Doporučení pro spotřebitele	39
4.3 Návrhy a praktická doporučení	45
4.4 Judikáty	47
Závěr	56
Seznam literatury	58
Seznam obrázků a tabulek.....	61

Seznam použitých zkratek a symbolů

ČNBZ	zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů
ČR	Česká republika
p. a.	per annual neboli ročně
Sb.	Sbírky
s.r.o	Společnost s ručením omezeným
USA	Spojené státy americké
RPSN	roční procentní sazba nákladů

Úvod

Tato diplomová práce se věnuje tématu lichva.

Diplomová práce se skládá ze dvou částí. Těmi jsou část teoretická a část praktická.

V teoretické části diplomové práce je provedena charakteristika koncepce lichvy v českém právu a sním spojená historie vzniku lichvy sahající až do dob Starověku, přes Indii, Egypt, Babylonskou říši dále přes období Židů a Starého zákona, přes Starověké Řecko či Římskou říši. Z bližší doby se práce zaměřuje na období Rakouska-Uherska a první republiky, přes období socialistického režimu v naší zemi. Pozdější vliv událostí spojených s rokem 1989. Převrat režimu si vyžádal svou reakci v souvislosti s pro tu dobu novými možnostmi a poměry ve společnosti. A v poslední části této kapitoly je podrobně rozebrán současný právní stav ve vztahu k lichvě. V návaznosti s tím spjatost s Novým občanským zákoníkem či trestním zákoníkem až po nedávný zákon o spotřebitelském úvěru.

V návaznosti na trestně právní postih lichvy v České republice je také uvedeno několik zahraničních zemí a postihy na jejich území. Mezi vybrané státy zpracované v této jsou moderní, ekonomicky vyspělé jako Španělsko, Německo nebo USA. Dále jsou pak zmíněny země jako Portugalsko, Venezuela, Mexiko nebo Uruguay

Je zde popsán detailně pojem lichva a výrazy jako tíseň, rozumová slabost a nezkušenost.

Následně je zde popsána lichva ve společnosti, její projevy a s tím spojené patologické jevy. V poslední části je popsána problematika spotřebitelských úvěrů, bankovních a nebankovních subjektů a s tím spojené zadlužování domácností.

V praktické části je pojednáno o problematice spotřebitelských úvěrů a jsou zde uvedeny doporučení pro spotřebitele. Jsou zde popsány charakteristicky bankovních a nebankovních úvěrů a rizik s tím spojených. Pro přesnější povědomí je znázorněn graficky vývoj finančních institucí. Práce se zabývá preferencemi spotřebitelů a rozložením potřeb, za které utrácejí nejčastěji své peníze a s tím spojené zadlužování domácností. Je zde uveden přehled aktuálních bankovních i nebankovních poskytovatelů. Jsou zde rozebrány možnosti získání finančních prostředků pro občany a s tím spojená rizika. Podrobně jsou rozebrány ukazatelé důležité a ovlivňující výhodnost a záludnost případných úvěrů a s tím spojená

doporučení pro spotřebitele, o kterých by měl každý mít povědomí. V závěrečné části práce je rozebráno několik judikátů.

Cílem diplomové práce bylo popsat systém problematiky spotřebitelských úvěrů, analyzovat tento proces a navrhnout zlepšení v závislosti na získaných výsledcích.

Koncepce lichvy v českém právu

Trestný čin lichvy v období Československa byl vymezen zákonem č. 86/1950 Sb., a to s účinností od 1. 8. 1950, který nahradil císařské nařízení č. 275/1914 ř. z., které bylo zrušeno o půl roku později, a lichva tak byla upravena dvěma zákonnými předpisy.

1.1 Pojem lichva

Na lichvu musíme nahlížet prioritně z hlediska práva. V Ottově naučném slovníku je slovo lichva definováno jako lichý nebo také nesprávný či nerovný. Toto slovo má slovanské kořeny. Pojem lichva značí činnost nebo jako jednání, které je nesprávné nebo nemravné. Termín usura pocházející z latiny označuje jakýkoli úrok získaný ve věcech či penězích za půjčku, který byl většinou nepřiměřený k zisku.

V § 49 zákona č. 40/1964 Sb. občanského zákoníku je uzavření smlouvy v tísní definováno tak, že pokud účastník, který uzavře smlouvu v tísní za jasně nevýhodných podmínek, má v tom případě právo od smlouvy odstoupit.

Podle § 1796 zákona č. 89/2012 Sb. nového občanského zákoníku je lichva považována za smlouvu, která je neplatná a při jejímž uzavře někdo zneužil nezkušenost, životní tíseň nebo rozumovou slabost druhé strany. Po uzavření si nárokuje nechat poskytnout sobě nebo někomu jinému plnění, jehož majetková hodnota se pohybuje neúměrný vzájemnému plnění.

Na druhé straně kromě pohledu z hlediska práva lze na lichvu nahlížet rovněž jako na sociálněpatologický jev. Tento společenský problém je v dnešní době velmi častý na okraji naší společnosti ve vyloučených lokalitách nebo v romských komunitách. V těchto oblastech společnosti bývá tato situace velmi těžko odhalitelná. Většinou se případné oběti lichvářů bojí vyhledat případnou pomoc ze strany státních orgánů.

1.2 Historický vývoj

Historie lichvy sahá až do doby před naším letopočtem. Každá země k lichvě přistupovala po svém a přístup se v jednotlivých obdobích měnil.

Problematikou a podstatou lichvy se zabývala celá řada velmi významných filozofů, mezi něž patřil například Aristoteles. Na jeho myšlenky navázal například jeden z nejvýznamnějších církevních myslitelů, Tomáš Akvinský, který rozhodně patří mezi nejvýznamnější muže v dějinách, již se tímto pojmem zabývali, a ovlivnil mnoho dalších svých následníků. Ten vycházel z Aristotelova pojmu chrematistika, což bylo označení pro směnné vztahy, hlavně pro úkony s prvky lichvy. Pojem chrematistika pochází ze starořeckého období (ABZ knihy, 2022). Akvinský ovšem zúžil rozsah tohoto pojmu. Pro něj pojem lichva představoval smrtelný hřích, neboť podle něho je nespravedlivé brát si úroky za něco, co vlastně působí nerovnost. Jeho myšlenky vycházely z několika premis. Peníze měly sloužit pouze jako prostředek směny, který usnadňoval výměnu různých druhů zboží. Peníze jsou v okamžiku směny spotřebovány, tím pádem užitná hodnota je vyčerpaná a nelze ji oddělit od hmotného základu, jsou tedy spotřebovány stejně, jako je víno zkonsumováno. Jeho nejvýznamnější dílo, jež se nazývá *Summa Theologica*, někdy překládané jako *Trest' bohovědy* (Koudelka, 2014, s. 13–14). Po smrti Akvinského ještě mnoho právníků a teologů sdílelo jeho názory. *Protilychvářská doktrína pak tento konflikt prohrála 300 let po smrti Akvinského*. (Anti-Usury Doctrine and Evolution of Agency Aleš Borkovec, GAČR č. 18-04757S).

Níže jsou uvedeny jednotlivé příklady zemí, které k lichvě a úroku přistupují naprosto odlišně. V některých částech světa představovaly vysoké úroky přehlížený problém, v jiných zase velmi intenzivně řešený až společensky nepřijatelný.

1.2.1 Starověk

Již v době starověku existovala právní regulace pro půjčky a vycházela z tehdejšího chápání společnosti. V období starověku se nejvíce půjčovaly zemědělské produkty v závislosti na zemědělských cyklech mezi obdobími setby a obdobími sklizně. Peníze se půjčovaly oproti zemědělským produktům méně. Doba jednotlivých půjček měla spíše krátkodobý charakter.

Základním pramenem pro tuto dobu byl především Starý zákon. Lichva byla zakázána a klasifikovalo se tak půjčování za přemrštěný úrok. Úroky byly na tuto dobu poměrně vysoké (Koudelka, 2014, s. 2).

1.2.2 Indie

Kořeny úpravy lichvy sahají až do doby 2000 až 1400 před naším letopočtem a objevují se už ve védských textech. V tomto období byly za lichvu považovány všechny půjčky, které byly za jakýkoli úrok. Až později, kolem roku 1500 př. n. l., se klasifikace lichvy změnila. Byla vykládána jako úrok, který měl překračovat limit stanovený v zákoně (Koudelka, 2014, s. 2).

1.2.3 Egypt

Ani pro lidi, kteří žili ve starověkém Egyptu nebyly půjčky na úrok cizí. Zde ovšem bylo překračování povolených sazeb úroků trestuhodné. Egypt byl však jedinečný svým zákonem faraona Asychise ze IV. dynastie. Tento zákon umožňoval věřitelům nárokovat si dát do zástavy mumii otce dlužníka. Tento zákon vycházel z víry tehdejšího obyvatelstva v to, že pokud zůstane tělo po smrti zachováno celé, bude mít zesnulý šťastný posmrtný život. Dlužníka to mělo motivovat ke splnění svého závazku se zájmem na to, aby neohrozil klidný posmrtný život svého otce. (Koudelka, 2014, s. 2).

1.2.4 Babylonská říše

V Babylonské říši si lidé nejčastěji půjčovali prostředky, aby mohli zrealizovat obchodní zámořské plavby. Dalším nejčastějším důvodem k půjčce bylo realizace a zajištění průběhu zemědělských prací. Babylonská říše bylo místo, kde vznikla první úvěrová smlouva, která obsahovala přesně vymezené náležitosti. Mimo jiné tu vznikla jedna s prvních regulací úroku, který byla stanovena přímo zákonem. Za lichvu se považovalo všemožné půjčování, které bylo za na nadměrně vysoký úrok. (Koudelka, 2014, s. 2–3).

1.2.5 Starý zákon a Židé

Nejen pro Židy ale i pro celou Evropu však byla bible – konkrétně Starý zákon. Nejčastěji se Židé řídili knihami Levicius 24, 35–37, dále pak knihou Exodus 22, 24 a v neposlední řadě knihou Deuteronium 23, 20. Možnosti pojetí lichvy byly

tedy různé. První příkaz zakazoval lichvu samotnou a veškeré půjčky na úrok. Druhý příkaz zakazoval obohacovat se z půjček způsobených sociálními problémy, avšak povoloval půjčky ve spojení s obchodem a třetí připouštěl možnost provozovat lichvu pouze proti těm příslušníkům, kteří nebyli židovského původu (Koudelka, 2014, s. 3).

1.2.6 Starověké Řecko

Ve Starověkém Řecku byly zákony k poskytovatelům půjček velmi benevolentní. Ani pro nás v dnešní době není žádné velké neobvyklé překvapení, že poskytování půjček se věnovali hlavně ti, kteří zrovna vládli. V této době se běžně úrok pohyboval v rozmezí mezi 12 a 36 %. I tady, stejně jako v Babylonské říši lidé nejvíce potřebovali prostředky spojené s realizací námořního obchodu. Solonovy zákony jsou příkladem toho, že úroky se v podstatě nijak neupravovaly, ovšem naštěstí však myslely na ochranu dlužníka pro případ jeho neschopnosti splácet a zamezovaly alespoň tomu, aby v takovém případě skončil jako otrok (Koudelka, 2014, s. 4–6).

Platón (427–347 př. n. l.) tvrdí, že lichva a a půjčování na úrok vedou nečinnému a nespravedlivému obohacování jedněch na úkor druhých, což vytváří rozdělení mezi společenskými skupinami (nebo třídami) a vede k ostrému postavení těchto společenských skupin proti ostatním. (Koudelka, 2014, s. 4).

Aristotelese (384 až 322 př. n. l.) jako druhý starořecký velikán filozofického myšlení v dílech Politika a Etika Nikomachova velmi uceleně a systematicky představil svou vizi lichvy, ale i obchodu všeobecně. Klíčové je pro něj pochopení hodnoty a funkce peněz. Peníze jsou podle něj prostředkem, jímž lze poměřovat všechny věci ve vzájemném vztahu, hlavně zisk či ztrátu nebo, jejich směnnou hodnotu. (Koudelka, 2014, s. 5).

Jako další, který odsuzoval půjčování peněz na úvěr byl Aristoteles. Podle jeho názoru peníze nemohou plodit další peníze.

1.2.7 Římská říše

První zmínka o úpravě lichvy byla v Římské říši v zákoně XII tabulí – desek z období 450 př. n. l. V tomto zákoně byla stanovena výše úroků na 12 %, ovšem dodnes

není zřejmé, z jakého základu se 12 % počítalo, zda to bylo měsíčně, ročně, či čtvrtletně.

V zákoně XII desek bylo ošetřeno otroctví a v dalších zákonech byly upraveny odkládání splácení, maximální doba splácení či později i r půdy, které mohli vlastnit, aby nedocházelo k různým spekulacím s pozemky (Koudelka, 2014, s. 6–10).

1.3 Projevy lichvy jako společenský problém

V současné době je lichva hlavním problémem pro ty, kteří nedokážou posoudit důsledky půjček. Moderní lichva spočívá v tom, že někteří věřitelé poskytují půjčky bez zajištění sociálně slabým lidem, kteří v mnoha případech nemohou dluh splatit během svého života. Věřitelé pak mají nárok na splacení dluhu prostřednictvím sociálních dávek. Původní dluh včetně stále se zvyšujícího penále není nikdy splacen, ale současná hodnota dlouhodobých srážek převyší původní půjčku.

Velmi častou příčinou uzavírání takovýchto smluv je nedostatečná znalost ceny nebo odhad vlastních finančních možností. Mezi nejrizikovější skupiny patří především mladí lidé, kteří nemají dobrou finanční gramotnost, neumí zacházet s financemi a nemají dostatečné zkušenosti ani povědomí o případných rizicích s tím spojených. Druhou velmi oslabenou kategorií jsou lidé staršího věku, kteří by sice mohli mít finanční gramotnost dobrou a bohaté životní zkušenosti, ale již nejsou schopni své znalosti uplatnit. Přesně tyto skupiny získávají pocit, že to s nimi myslí někdo opravdu dobře a je ochoten jim pomoci z jejich tíživé situace, zatímco řádné finanční instituce mají své podmínky nastaveny nereálně, aby tito lidé na ně mohli dosáhnout.

2 Trestněprávní postih lichvy v ČR a v zahraničí

V této části popíšeme lichvu a historii lichvy v českém právním řádu i v některých vybraných zemích evropského i amerického kontinentu. Tresty a sankce lze ukládat pouze podle trestního zákoníku. Pachateli není možné uložit nepřiměřený či dokonce krutý trest. V první části začneme Českou republikou.

2.1 Občanskoprávní a trestně právní postih lichvy v českém právním řádu

V této kapitole se budeme postupně zabývat lichvou a vývojem jejího postihu v našich dějinách. Vývoj lichvy bude zde z pohledu historie rozdělen do následujících kapitol. Tyto kapitoly popisují zásadní změny v oblasti lichvy a lichvářských smluv.

2.1.1 Rakousko-Uhersko a první republika

První historickou právní normou, o kterou se můžeme opřít, je ABGB (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch – Všeobecný občanský zákoník) z roku 1811.

Tato norma obsahovala určité typy smluv a kontaktů, jež nedopovídaly mravním pravidlům. Lichvářské smlouvy byly do čtvrtého odstavce tohoto obecného zákoníku občanského ABGB zařazeny až v roce 1916. Lichvářské smlouvy měly být specifikované takto:

Jestliže někdo využije neopatrnosti, tísně, nezkušenosti, nezkušenosti nebo vzrušení jiného a dá sobě nebo třetí osobě slib za službu." Vzájemná služba, jejíž majetek je ve zjevném nepoměru k hodnotě služby. (Koudelka, 2014, s. 74–76).

2.1.2 Socialismus v Československu

V poválečném období se Československo snažilo právní úpravy.

S účinností od 1. srpna 1950 byl u nás přijat občanský zákoník č. 86/1950 Sb. Nahradil císařské nařízení č. 275/1914 ř. z. (Koudelka, 2014, s. 77–78).

Trestný čin lichvy upravuje v § 252 zákona, který stanovil: Kdo zneužije nouze, nezkušenosti, rozumové slabosti nebo neklidu jiného, dá sobě nebo jinému poskytnout, vrátit nebo slíbit službu nebo výhodu, jejíž hodnota je nepřiměřená v

hrubém nepoměru. Ten kdo takovou pohledávku uplatní nebo ji nechá na sebe převzt, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok. Pachateli tak hrozí trest odnětí svobody v rozmezí 1 až 10 let, v případě dopustí-li se činu uvedeného v odstavci 1 za účelem zisku nebo z jiných zvlášť přitěžujících důvodů. (Koudelka, 2014, s. 167).

Zákon č. 141/1950 Sb. ze dne 25. října 1950, který neobsahoval výslovnou úpravu lichvářských smluv.

„§ 36/1 však definuje, že neplatný je takový právní úkon, který je v rozporu se zákonem nebo obecným zájmem. (Koudelka, 2014, s. 76).

Veřejný zájem do značné míry závisí na výkladu ze strany orgánů činných v trestním řízení.

Od 1. ledna 1962 byl tento zákon nahrazen trestním zákonem č. 140/1961 Sb.

Nový občanský zákoník č. 40/1964 Sb. vstoupil v platnost 1. dubna 1964 a obsahoval ochranu proti lichvě, která dnes spočívá v půjčování věcí a v tom, že úroky z půjček budou stanoveny aplikační vyhláškou.

§ 387 tohoto zákona stanovil, že úroky lze při půjčce peněz uplatňovat pouze tehdy, je-li to smluvně dohodnuto, nesmí však přesáhnout hodnotu stanovenou prováděcím předpisem. Ujednání o jiných peněžitých plněních bylo neplatné. Z takového ujednání bylo zřejmé, že účtování úroků přesahujících stanovenou částku, jakož i požadování jiných peněžitých výhod, jakkoli pojmenovaných ve smluvním vztahu, bylo protiprávní. (Koudelka, 2014, s. 78).

Kromě toho však občanský zákoník v § 388 dále uvádí následující: Kdo si vypůjčí věc, je povinen vrátit věc stejného druhu a kvality ve stejném množství. Ujednání o vrácení věci ve větším množství nebo o jiném věcném plnění je neplatné“ (Koudelka, 2014, s. 78).

2.1.3 Období po roce 1989

Zavedení demokracie nevedlo k žádným výrazným změnám v legislativě a postupovalo se nadále podle občanského zákona č. 40/1964 Sb.

Nicméně bylo nezbytné se adaptovat na nové společenské a ekonomické podmínky. Z tohoto důvodu byla s účinností od 1. ledna 1992 přijata novela občanského zákoníku (č. 509/1991 Sb.). Ta zrušila dosavadní ustanovení o smlouvě a půjčce a zavedla nové paragrafy § 657 a § 658. Přednost dostala dohoda mezi věřitelem a dlužníkem.

V § 657 se uvádí: *Při uzavření smlouvy o výpůjčce přenechává půjčitel vypůjčitelí věc určitého druhu, zejména peníze, a vypůjčitel se zavazuje, že po uplynutí sjednané doby věci stejného druhu vrátí (Sbírka zákonů, 1991).*

Podle § 658: "(1) V případě peněžité půjčky lze sjednat úroky. (2) Při nepeněžité půjčce lze místo úroku sjednat přiměřeně větší množství nebo za kvalitativně lepší věc, zpravidla téhož druhu." (Sbírka zákonů, 1991).

Otevřel se tím také nový prostor pro ty, kteří chtěli lichvu zneužít k vlastnímu obohacení.

2.1.4 Postoje českého státu k lichvě v novodobé historii

počátku 21. století přispěla k rozšíření lichvářských praktik vláda Václava Klause, který hlásal, že "trh vyřeší všechny problémy" a "aby se mohly rozvíjet tržní vztahy, ekonomika musí mít náskok před právem a jakýkoli majetkový spor související s privatizací nemůže čekat na to, až ho po letech vyřeší soud". Tyto myšlenky vyvolávají dojem, že existuje prostor pro volné obchodní vztahy, které nemají žádné překážky. Toto období ponechávalo ještě větší prostor pro nečisté praktiky nebo dokonce lichvu. V rámci těchto názorů byly prováděny postupy zákonodárné moci v oblasti legislativních změn práva platného pro občanské a trestní právo. Mezi tyto demagogické ideje se zařadily například:

- *zrušení stropu úrokových sazeb pro úvěry a jiné finanční transakce a jeho dosavadní nezavedení*
- *dispozici libovolně stanovit prakticky neomezenou smluvní pokutu*

- až do 31. prosince 2013 neexistence definice lichvářské smlouvy v občanském právu
- rozsáhlé, téměř neomezené pravomoci soudních vykonavatelů v exekučním řízení
- od 1. ledna 2014 mezi nové nástroje patří možnost sjednat propadnou zástavu, možnost sjednat úroky z úroků a možnost nastavit prakticky neomezený úrok z prodlení
- příliš vstřícnou a pro ekonomicky silnější stranu výhodnou regulaci rozhodčího řízení
- nemožnost trestat právnické osoby za trestný čin lichvy

(Koudelka, s. 214).

2.1.5 Současný právní systém ČR

Na základě předchozích událostí je zde popsán aktuální právní stav. Následující pododdíl se věnuje novému občanskému zákoníku a trestnímu zákoníku. Jsou zde rovněž rozebrány pojmy jako nutnost, nedbalost atd.

2.1.5.1 Občanský zákoník

Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb. byl přijat parlamentem v roce 2012, ale účinnosti nabyl až 1. ledna 2014. Do právního řádu byl tímto zákonem znovu zaveden institut nepřiměřeného zkrácení, přeformulování dobrých mravů a podrobná úprava spotřebitelských smluv.

Tedy přímo úpravu lichvy – lichevní smlouvy zná občanský zákoník č. 89/2012 Sb, kde se v § 1796 uvádí, že smlouva je neplatná v momentě jejího uzavření, jestliže někdo zneužije tísně, nezkušenosti, rozumové nezkušenosti slabosti, neklidu nebo lehkovážnosti druhé strany a dá sobě nebo jiné osobě slíbit nebo poskytnout plnění, jehož hodnota je k vzájemnému plnění nepřiměřená. (Koudelka, 2014, s. 82).

2.1.5.2 Nynější podoba trestního zákoníku

Dne 1. ledna 2010 nabyl účinnosti trestní zákoník č. 40/2009 Sb. Trestný čin lichvy je uveden v § 218 trestního zákoníku takto:

- 1) „Zneužije-li někdo něčí rozumové slabosti, tísně, nezkušenosti, lehkomyšlnosti nebo rozrušení, vykoná nebo slíbí jinému plnění, jehož

hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru, nebo si takovou pohledávku uplatňuje nebo ji na sebe převede v úmyslu využít, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.

- 2) *Pachatel bude odsouzen k trestu odnětí svobody na šest měsíců až pět let nebo k peněžitému trestu:*

Jestliže jednáním podle odstavce 1 získá pro sebe nebo jinou osobu značnou výhodu. Pokud se takového činu dopustí jako člen organizované skupiny nebo tímto činem způsobí jinému vážnou újmu.

- 3) *Odsouzen bude pachatel k trestu odnětím svobody na tři až deset let jestliže: Dopustí-li se činu uvedeného v odstavci 1 během stavu ohrožení státu nebo během válečného stavu, za přírodní katastrofy nebo jiné události významně ohrožující lidské životy nebo zdraví, veřejný pořádek nebo majetek, Dále v případě, že takovým činem získá pro sebe nebo pro jiné značnou výhodu.*
(Koudelka, 2014, s. 199).

Objektivní stránce odpovídají dvě alternativní formy jednání.

Prvním případem je situace, kdy pachatel zneužije duševní slabosti, nezkušenosti, tísně, lehkomyšlnosti nebo rozrušení jiného k tomu, aby mu poskytl nebo slíbil plnění, jejíž hodnota je v hrubém nepoměru k hodnotě společné služby.

Druhou formou jednání je tzv. palichva, kdy pachatel takovou pohledávku vznese nebo ji na sebe převede s úmyslem ji vznést. Stavů oběti, které pachatel zneužívá, jsou definovány takto:

„Rozumová slabost je nemožnost oběti rozpoznat a mentálně zpracovat hodnotu svého výkonu nebo slibu ve vztahu k hodnotě pachatelova protiplnění. Může být způsobena duševní slabostí, nedostatkem nebo ztrátou rozumových schopností a jinými duševními poruchami v důsledku duševních poruch nebo nemocí nebo opožděným vývojem, který se projevují zejména neschopností uvažovat a logicky myslet. (Šámal, 2012, s. 2168).

„Tísní se rozumí velmi obtížná situace dotyčné osoby (nebo jiné osoby, jejíž tíseň dotyčná osoba vnímá jako svoji tíseň), která vede k naléhavé, i když dočasné potřebě, jejíž uspokojení přesahuje možnosti dotyčné osoby. Obvykle se jedná o finanční potíže, jako je splácení dluhu, jehož nezaplacení by mohlo vážně ovlivnit

společenské postavení nebo finanční situaci oběti. Může jít také o jiné obtíže, jako je touha získat bydlení za účelem vyřešení tíživé rodinné situace, nebo obtíže způsobené osobní a sociální situací oběti (např. stav oběti po přírodní katastrofě). Oběť může jednat také v nouzové situaci, pokud má dostatek prostředků k nápravě situace, ale ty nejsou okamžitě k dispozici, např. pokud se stala účastníkem dopravní nehody nebo jí byly ukradeny peníze daleko od domova.

Samotný vztah závislosti neznamena, že se závislý nachází v tísní; nicméně závislost může spolu s dalšími okolnostmi přispívat ke vzniku tísně. Nezáleží na tom, zda si stav nouze postižený způsobil ze své iniciativy, nebo v důsledku okolností, které postižený nemohl ovlivnit. “ (Šámal, 2012, s. 2168).

„Nezkušenost se projevuje například neznalostí cen a způsobů nákupu, obvykle v kombinaci s důvěrou v pachatele. Hlavním problémem je absence zkušeností v majetkoprávních záležitostech. Může být důsledkem nezkušenosti postiženého v širším slova smyslu nebo z jeho nezkušenosti v dané oblasti činnosti lidí, která se dotýká jejich majetku, např. v podnikání, při zařizování osobních a rodinných věcí apod. Nezkušenost může být i spojena s nízkým věkem, zejména v případech nezletilých osob“ (Šámal, 2012, s. 2168).

„**Lehkomyslnost** odráží nereálné hodnocení události ze strany postiženého a jeho nemožnost pochopit míru a vážnost následků svého jednání, především následků plnění nebo příslibu plnění. Může být projevem neinformovanosti poškozeného o nebezpečí, které je spojeno s jeho konkrétním jednáním, nebo jeho podcenění, anebo může být výrazem nevědomosti o všech relevantních okolnostech, zejména pokud jde o poměrnou část protihodnoty“ (Šámal, 2012, s. 2168).

„**Rozrušením** se rozumí stav náhlého hnutí mysli způsobený určitou přímo následující událostí, která obzvláště silně ovlivnila emoční stránku psychického života poškozeného natolik, že v tomto stavu nebyl způsobilý uvážit, zda hodnota jeho konání nebo příslibu konání koresponduje s hodnotou jednání pachatele vůči jeho osobě (např. v návaznosti na úmrtí v rodině, ztrátu živitele rodiny, nehodu s újmou na zdraví nebo majetku). Tyto situace se mohou vzájemně prolínat nebo spolu souviset, a proto je nelze vždy spolehlivě oddělit a posuzovat odděleně.“ (Šámal, 2012, s. 2168).

Hrubý nepoměr mezi poskytnutým nebo slíbeným plněním a tím, co poškozený za ně obdrží, je třeba posuzovat z hlediska současných objektivních směnných hodnot obou plnění. Hodnota vzájemného plnění se určuje podle stejných zásad jako výše škody (viz § 138 odst. 1). Pokud je předmětem plnění věc, rozhodující je hodnota plnění, která se posuzuje dle § 137. Kromě hodnoty plnění je třeba zohlednit i další okolnosti, například dobu, na kterou byla půjčka uzavřena. Pro posouzení hrubé nerovnosti vzájemných plnění je relevantní pouze výše obou plnění a jejich vzájemný souběh, nikoliv však výše vzniklé škody, neboť toto kritérium zákon jako znak trestného činu lichvy nevymezuje. Spodní hranice trestnosti však bude muset vycházet ze škody, která je rozhodující pro podvodné jednání, které se lichvě nejvíce blíží. (Šámal, 2012, s. 2169).

2.2 Postih lichvy v zahraničí

Právní regulace lichvy je značně různorodá, jednotlivé státy využívají rozličných možností, jak lichvu zanést do svých právních řádů. Dále jsou popsány historie a současný právní postih lichvy v některých vybraných zemích evropského a amerického kontinentu.

2.2.1 Španělsko

V roce 1534 byla ve Španělsku a jeho územích stanovena Karlem V. úroková míra 10 % ročně. Úrokovou sazbu na 5 % ročně pak omezil v roce 1652 Filip IV.

Postih lichvy ve Španělsku je založen na zákonu o potlačení lichvy z roku 1908.

„V jeho prvním článku se praví, že neplatná je každá smlouva o půjčce sjednávající úrok významně převyšující úrok obvyklý, který je ve výrazném nepoměru s okolnostmi případu, za podmínky, kdy se dlužník nachází v tísní nebo se jedná o osobu nezkušenou, popřípadě omezenou mentálními schopnostmi“ (Koudelka, 2014, s. 45).

Trestněprávní postih lichvy z hlediska trestních předpisů byl poprvé zachycen v trestním zákoníku z roku 1928. Současný trestní zákoník je z roku 1995, ten ale skutkovou podstatu uvedeného trestního práva nezná. Soudní moc tedy rozhoduje jen o neplatnosti uzavřených smluv (Koudelka, 2014, s. 45–52).

2.2.2 Německo

Německo přijímalo tři říšské policejní řády, a to v letech 1530, 1548 a poslední v roce 1577. Tyto řády stanovovaly jednak 5 % úrokovou sazbu a také upravovaly různé typy kontraktu. Říšský zákon z roku 1867 stanovil 6 % úrok jen jako orientační hodnotu, nikoliv nepřekonatelnou hranici.

Vyznačuje se tím, že někdo využívá nouze, nezkušenosti, nedostatku úsudku nebo vážného nedostatku vůle druhých k tomu, aby sobě nebo jiným slíbil nebo poskytl finanční a majetkové výhody výměnou za nepřiměřenou službu která nápadně službě odporuje. (Koudelka, 2014, s. 39).

2.2.3 Portugalsko

V Portugalsku byla lichva zakotvena v trestním zákoníku již v roce 1866.

Změna trestného činu lichvy je postižitelná podle článku 226 trestního zákoníku z roku 1995. Lichvy se dopustí ten, kdo s úmyslem získat pro sebe nebo pro jiného ekonomický prospěch využije utrpení, duševní neschopnosti, mentálního postižení, nezralosti, závislosti a nezkušenosti dlužníka a umožní mu uzavřít smlouvu ve prospěch jiné osoby ve značném nepoměru.

Občanský zákoník z roku 1966, který byl sloučen s trestním zákoníkem do jednoho právního předpisu, se zabývá lichvou v občanském právu. Podle článku 282 je možné se domáhat zrušení smlouvy z důvodu lichvy, jestliže někdo využívá tísně, lehkomyšlnosti, nezkušenosti, slabosti charakteru či duševního stavu, a získal tak pro sebe, nebo pro někoho jiného nespravedlivé výhody. V článku 1146 občanského zákoníku se zakazuje sjednávat smlouvy o půjčce o 3–5 % vyšší úroky, než je hranice zákonných úroků (Koudelka, 2014, s. 52–56).

2.2.4 Argentina

V letech 1943–1955 bylo přímo zákonem stanoveno, že maximální úrok nesmí překročit 12 % ročně. V dalších letech došlo k volnějšímu přístupu, kdy nebyla uzákoněna žádná dovolená hraniční sazba. Rozhodování bylo ponecháno v pravomoci soudů, k jejím postihům v plné míře nedochází, jako je snaha o nápravu a znovuzavedení 12 % hranice pro všechny typy poplatků.

Za lichvu se považuje podle občanského zákoníku a článku 954 zneužití lehkomyšlnosti, tísně a nezkušenosti (Koudelka, 2014, s. 62–64).

2.2.5 Venezuela

První postih lichvy byl určován dekretem č. 247 z roku 1946, lichva se vymezovala jako zneužití naléhavých potřeb jiného a získání výhody pro sebe, nebo jinou osobu. V současnosti je lichva řešena v samotné ústavě, která deklaruje její trestnost v článku 114. Vyšším smluvním úrokům brání občanský zákoník z roku 1982 v článku 1746. Lichvu řeší i zákon o ochraně spotřebitele a uživatele č. 37.930 z roku 2004 v článku 91. Tam je uvedeno, že v případě prodeje a koupě nesmí být úroky nebo poplatky vyšší, než je dovoleno Venezuelskou centrální bankou (Koudelka, 2014, s. 64–66).

2.2.6 Kolumbie

Trestný čin lichvy je uveden v hlavě X trestního zákoníku z roku 2000. Lichva jedním z trestných činů který se řadí mezi trestné činy proti ekonomickému systému, tedy mezi hospodářské trestné činy. Zařazení do tohoto trestného činu chrání nejen majetek, ale také fungování ekonomiky země. Podle článku 305 trestního zákoníku se za lichvu považuje každé plnění, které přesahuje polovinu úrokové sazby běžného bankovního úvěru. O výši úvěrových sazeb rozhoduje nejvyšší orgán bankovního dohledu v závislosti na aktuální situaci na trhu. (Koudelka, 2014, s. 66–67).

2.2.7 Mexiko

Je to země sdružující jednotlivé země s vlastním systémem právních norem, jimiž se lidé řídí. Lichva přímo souvisí s mexickým bankovním zákonem z roku 1993, na který navazuje současný občanský zákoník. Ten v článku 2395 stanoví maximální zákonnou úrokovou sazbu na 9 %, ale umožňuje sjednání vyšších úrokových sazeb v soukromoprávních smlouvách. Zároveň platí, že pokud je úrok natolik nepřiměřený, že lze vždy předpokládat, že věřitel využil nezkušenosti nebo neznalosti dlužníka, může soud podle okolností konkrétního případu tento úrok snížit až do výše zákonného úroku. Federální trestní zákoník tento trestný čin nekvalifikuje, ale v čl. 387 odst. 7 uvádí znaky skutkové podstaty trestného činu podvodu. Ten jej charakterizuje jako jednání osoby, která zneužije nedostatečné

duševní vyspělosti nebo špatné ekonomické situace jiné osoby k získání nad tržního zisku prostřednictvím smlouvy nebo dohody. (Koudelka, 2014, s. 67 až 69).

2.2.8 Uruguay

V Uruguayi je lichva řešena dekretem, který vstoupil v účinnost v roce 2007 a jejímž článkem 1 se stanoví, že účinky zákona se vztahují na úvěrové transakce a podobné smlouvy mezi fyzickými a právními osobami, pokud je sjednaný úrok vyšší než úrok stanovený zákonem. Lichva je definována jak v civilním, tak i trestním právu. Občanskoprávní lichva je vymezena článkem 21 dekretu a je založena na vyžadování poplatků a úroků vyšších, než je hranice stanovená právem. Trestní lichvou se zabývá článek 22 dekretu, a to ve třech typech jednání.

- a) Jedná se o vlastní lichvu, kdy osoba využije stavu nouze, lehkomyšlnosti, nebo nezkušenosti jiné osoby.
- b) Jde o trestnou situaci, kdy osoba zprostředkuje lichvářský kontrakt, a to tak, že získá, najde nebo převede pro jiného úvěr.
- c) Posledním typem jednání je převedení, nebo získání nebo uplatnění lichvářského kontraktu, který byl sjednán původně jinou osobou (Koudelka, 2014, s. 69–71).

2.2.9 USA

Spojené státy americké jako federace 50 zemí nepřistupují k problematice lichvy jednotně, tudíž jsou úprava i právní úprava lichvy nepřehledné a složité. Proto je důležité se řídit právními zákony konkrétního státu, kde si chceme půjčovat. V současnosti většina jednotlivých států stanoví nejčastěji přípustnou mez přímo procentuálně. Pro porovnání jsou zde uvedeny některé státy.

Stát Alabama má občanskoprávní hranici 8 % p. a. u písemné smlouvy a 6 % u ústní smlouvy, trestněprávní limit není stanoven.

V Kalifornii činí občanskoprávní hranice 10 % na spotřebitelské úvěry a pro nespotebitelské úvěry je hranice o 5 % vyšší, než je úroková míra.

Ve státě Florida se naopak rozlišuje výše půjčky fyzickým osobám. Trestní limit 18 % je pro půjčky do 500 000 dolarů a 25 % pak pro vyšší.

V Louisianě zase existuje rozdíl mezi půjčkou poskytovanou obchodním společností a fyzickým osobám.

Oklahoma jako stát má občanskoprávní limit 6 % a spotřebitelský úvěr nesmí překročit 10 %. Má-li osoba sjednávající tento úvěr speciální licenci, může převýšit i udávanou hranici. Maximální hranice pro nespotebitelské úvěry činí 45 % (Koudelka, 2014, s. 71–73).

3 Zákon o spotřebitelském úvěru

Spotřebitelské úvěry tvoří nedílnou součást našeho života. Každý z nás alespoň jednou za život využije některý ze spotřebitelských úvěrů na bydlení, dovolenou, auto, telefon, nebo na překrytí nějakého jiného spotřebitelského úvěru.

„Zákon o spotřebitelském úvěru č. 145/2010 Sb. ze dne 21. dubna 2010 v § 1 Předmět úpravy stanoví:

„Tento právní předpis uvádí příslušné právní předpisy Evropských společenství a řeší konkrétní práva a povinnosti v souvislosti s odloženou platbou, půjčkou, úvěrem či obdobnou finanční službou poskytnutou ve prospěch spotřebitele nebo příslibenou věřitelem či osobou zprostředkující.“ (Wachtlová a Slanina, 2011, s. 1).

Paragraf č. 3 definuje několik známých a často se vyskytujících pojmů. Je tedy třeba je zmínit a trochu důkladněji rozvést.

Spotřebitelem je fyzická osoba, jež nekoná s ohledem na svou podnikatelskou nebo nezávislou profesní působnost.

Věřitel je osoba, která nabízí nebo poskytuje spotřebitelský úvěr při své obchodní činnosti nebo při nezávislém výkonu svého povolání.

Zprostředkovatel je osoba jiná než věřitel, která v rámci své obchodní, podnikatelské nebo profesní činnosti nabízí spotřebiteli možnost uzavřít smlouvu o spotřebitelském úvěru s věřitelem nebo spotřebiteli pomáhá takovou smlouvu uzavřít nebo ji uzavírá jménem věřitele.

Roční procentní náklady na spotřebitelský úvěr představují souhrnné náklady na spotřebitelské úvěry pro spotřebitele vyjádřené jako roční procento z celkového objemu spotřebitelských úvěrů.

Celkové náklady spotřebitelského úvěru představují celkové náklady spotřebitele, včetně úroků, provizí, daní a veškerých dalších poplatků, které musí spotřebitel zaplatit v důsledku spotřebitelského úvěru a které jsou věřiteli známy; celkové náklady zahrnují rovněž náklady spojené s doplňkovými službami spotřebitelského úvěru, zejména pojistné, pokud je uzavření smlouvy o poskytování doplňkových služeb nezbytné k získání spotřebitelského úvěru nebo k jeho poskytnutí za stanovených podmínek.

Celková splatná suma spotřebitele je tvořena součtem celkové výše spotřebitelského úvěru a celkových nákladů na spotřebitelský úvěr pro spotřebitele.

Přečerpání je výslovná dohoda mezi stranami o poskytnutí finančních prostředků přesahujících zůstatek na běžném platebním účtu spotřebitele.

Referenční úroková sazba je úroková sazba představuje sazbu, která se použije jako základ pro výpočet použitelného úroku a která pochází z veřejně dostupného zdroje a kterou si strany mohou ověřit, ale nemohou ji přímo ovlivnit.

Údaje o věřiteli nebo zprostředkovateli musí obsahovat alespoň jméno a příjmení věřitele nebo zprostředkovatele, jde-li o fyzickou osobu, a místo podnikání, jde-li o fyzickou osobu, nebo název, sídlo nebo místo organizační složky v České republice, jde-li o právnickou osobu.

Trvalý nosič je jakýkoli prostředek, který umožňuje spotřebiteli uchovávat informace určené pro něj osobně tak, aby mohly být používány po dobu odpovídající účelu těchto informací, a který umožňuje reprodukci těchto informací v nezměněné podobě.

Celková výše spotřebitelského úvěru je součtem všech částek poskytnutých spotřebiteli.

Výpůjční úroková sazbou je úroková sazba vyjádřená jako pevná nebo pohyblivá procentní sazba, která se ročně použije na částku čerpaného spotřebitelského úvěru.

Pevná výpůjční úroková sazba je jediná výpůjční úroková sazba dohodnutá mezi věřitelem a spotřebitelem platná po celou dobu trvání spotřebitelského úvěru nebo více výpůjčních úrokových sazeb určených pro dílčí období výlučně konkrétním procentem; nejsou-li ve smlouvě, ve které je sjednán spotřebitelský úvěr, specifikovány veškeré debetní úrokové sazby, má se za to, že debetní úroková sazba je pevná pouze pro jednotlivá dílčí období, pro která jsou debetní úrokové sazby určeny výlučně na základě pevného konkrétního procenta dohodnutého při sjednání takové smlouvy.

Amortizační tabulka s uvedením dlužných splátek, časového rozvrhu pro každou splátku s uvedením splácení jistiny, podmínek splácení, úroků vypočtených na základě úrokové sazby a jakýchkoli dodatečných poplatků; není-li úroková sazba pevně stanovena nebo mohou-li se dodatečné poplatky měnit, musí amortizační tabulka obsahovat jasné a stručné označení, že uvedené údaje jsou platné pouze do doby, než se úroková sazba nebo dodatečné poplatky změní na základě smlouvy, na základě které byly sjednány spotřebitelské úvěry. (Wachtlová a Slanina, 2011, s. 25).

Kontrolu dodržování povinností stanovených tímto zákonem o spotřebitelském úvěru provádí Česká obchodní inspekce, vyjma dohledu nad činnostmi subjektů, nad nimiž vykonává dohled Česká národní banka. Záběr dozorové pravomoci České národní banky je konkretizován v § 44 ČNBZ, který dále odkazuje na § 44 odstavce 1 ČNBZ. Česká národní banka tak provádí kontrolu nad: bankami, zahraničními pobočkami bank, úvěrními družstvy, subjekty elektronických peněz, vydavateli elektronických peněžní prostředků malého rozsahu, obchodními subjekty, poskytovateli platebních a dalších služeb malého rozsahu podle § 44 odst. 1 písm. a) ČNBZ,

- *Obchodníci s cennými papíry, emitenti cenných papírů, centrální depozitář, jiné osoby, které vedou evidenci investičních nástrojů, investiční společnosti, investiční fondy, provozovatelé vypořádacích systémů, organizátoři trhu s investičními nástroji a další osoby, pokud se na tuto oblast podnikání na kapitálovém trhu vztahují zvláštní právní předpisy podle § 44 odst. 1 písm. b) ČNBZ, avšak pro ostatní uvedené osoby platí dohled podle § 3 písmena a) zákona č. 15/1998 Sb. jen v rozsahu tohoto zákona čili nikoho pro oblast zákona o spotřebitelských úvěrech,*

- *Činnosti pojišťoven, zajišťoven, penzijních fondů a ostatních osob podnikajících v oblasti pojišťovnictví a penzijního připojištění na základě zvláštních právních předpisů podle § 44 odst. 1 písm.c) ČNBZ. Tyto další osoby nejsou pojišťovacími zprostředkovateli a samostatnými likvidátory ve smyslu zákona č. 38/2004 Sb., neboť nad nimi vykonává dohled Česká národní banka podle § 22 odst. 1 tohoto zákona, ale podléhají zvláštnímu právnímu režimu pro oblast pojišťovnictví, kam poskytování spotřebitelských úvěrů bezesporu nepatří“ (Wachtlová a Slanina, 2011, s. 169).*

Novela zákona o spotřebitelském úvěru provedená zákonem č. 43/2013 Sb. se stala účinnou 25. února 2013 a obsahuje několik podstatných změn. „*Tento zákon zpracovává příslušné předpisy Evropské unie a upravuje některá práva a povinnosti související se spotřebitelským úvěrem. Spotřebitelským úvěrem se rozumí odložená platba, půjčka, úvěr nebo jiná obdobná finanční služba poskytovaná nebo přislíbená spotřebiteli věřitelem, nebo zprostředkovatelem“ (Sbírka zákonů č. 43/2013).*

3.1 Zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru

Od roku 2016 platí zákon č. 257/2016 Sb. o spotřebitelském úvěru. Komplexně a vyčerpávajícím způsobem upravuje distribuci pro celý segment úvěrů pro drobné klienty. Ruší dříve stanovené hodnotové limity a zavádí regulaci hypotečních úvěrů. Cílem nové úpravy je zlepšit postavení spotřebitelů a posílit podnikatelské prostředí. Zahrnuje hotovostní půjčky, kreditní karty, nákupy zboží na splátky, tzv. mikropůjčky, hypotéky a úvěry na bydlení.

Mezi klíčová opatření patří:

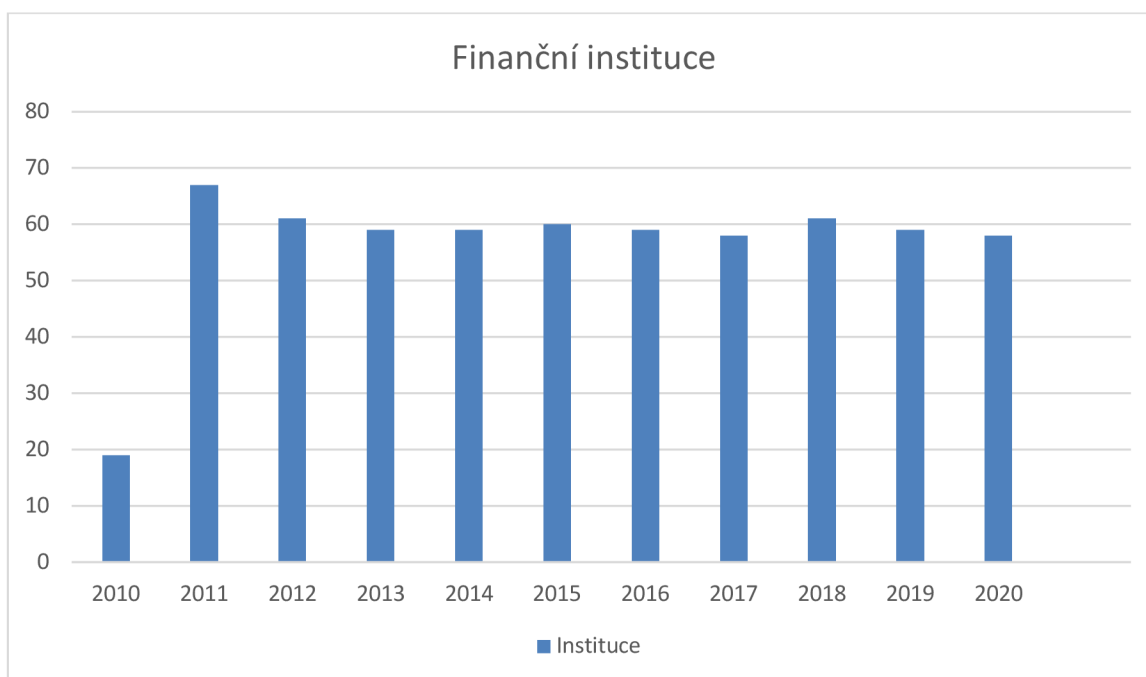
- *omezit sankce za pozdní platby,*
- *umožnit předčasné splacení hypotečního úvěru bez vysokých nákladů*
- *neplatnost smlouvy o spotřebitelském úvěru v případě nesprávného posouzení schopnosti splácet*
- *rozšíření působnosti nařízení na další běžné typy úvěrů, jako jsou hypotéky nebo mikroúvěry (do výše 5 000 Kč)*
- *úplný zákaz smluvních doložek ve smlouvách se spotřebiteli*

- výrazné zvýšení pohledávek za nebankovními subjekty "podnikajícími s úvěry
- převedení oprávnění a dohledu nad všemi věřiteli a zprostředkovateli na Českou národní banku,
- půjčka od neautorizovaného dodavatele je bez poplatků (k úrokům a dalším platebním podmínkám se nepřihlíží).

3.2 Bankovní spotřebitelské úvěry

V současné době na finančním trhu v České republice působí jak mnoho bankovních, tak i nebankovních subjektů. V grafu č. 1 je vidět vývoj finančních institucí v letech 2010–2020, kdy od roku 2012 je počet finančních institucí téměř stejný.

Bankovní subjekty mají bankovní licenci a jsou regulovány státem i předpisy České národní banky.

Obr. 1 Vývoj finančních institucí v letech 2010–2020

V roce 2020 mělo v České republice licenci 50 bank, z nichž 24 mělo v České republice sídlo a ve 26 případech pouze pobočku. Celkový přehled těchto bank a jejich poboček je uveden níže uvedené v tabulce č. 1.

Tab. 1 Seznam finančních institucí

Název	
Air Bank a.s.	Komerční banka, a.s.
Artesa, spořitelní družstvo	mBank S.A., organizační složka
Bank Gutmann Aktiengesellschaft, pobočka Česká republika	Modrá pyramida stavební spořitelna, a.s.
Bank of Communications Co., Ltd., Prague Branch odštěpný závod	MONETA Money Bank, a.s.
Bank of China (CEE) Ltd. Prague Branch	MONETA Stavební Spořitelna, a.s.
Banka CREDITAS a.s.	MUFG Bank (Europe) N.V. Prague Branch
BNP Paribas Personal Finance SA, odštěpný závod	Národní rozvojová banka, a.s.
BNP Paribas S.A., pobočka Česká republika	NEY spořitelní družstvo
Citfin, spořitelní družstvo	Oberbank AG pobočka Česká republika
Citibank Europe plc, organizační složka	PARTNER BANK AKTIENGESELLSCHAFT, odštěpný závod
COMMERZBANK Aktiengesellschaft, pobočka Praha	Peněžní dům, spořitelní družstvo
Česká exportní banka, a.s.	PKO BP S.A., Czech Branch
Česká národní banka	Podnikatelská družstevní záložna
Česká spořitelna, a.s.	PPF banka a.s.
České spořitelní družstvo	Privatbanka, a.s., pobočka Česká republika
Československá obchodní banka, a. s.	Raiffeisen stavební spořitelna a.s.
ČSOB Stavební spořitelna, a.s.	Raiffeisenbank a.s.
Deutsche Bank Aktiengesellschaft Filiale Prag, organizační složka	Saxo Bank A/S, organizační složka
Expobank CZ a.s.	SMBC Bank EU AG Prague Branch
FCM BANK Praha, odštěpný závod	Stavební spořitelna České spořitelny, a.s.
Fio banka, a.s.	TRINITY BANK a.s.
HSBC Continental Europe, Czech Republic	UniCredit Bank Czech Republic and Slovakia, a.s.
Hypoteční banka, a.s.	Volksbank Raiffeisenbank Nordoberpfalz eG pobočka Cheb
Industrial and Commercial Bank of China Limited, Prague Branch, odštěpný závod	Všeobecná úverová banka a.s., pobočka Praha; zkráceně: VUB, a.s., pobočka Praha
ING Bank N.V.	Western Union International Bank GmbH, organizační složka
J&T BANKA, a.s.	

Zdroj: Česká národní banka, 2023

3.3 Rozdíl mezi půjčkou a úvěrem

Existují dva různé možnosti, jak poskytnout finanční prostředky, přičemž pro každou z nich jsou v zákoníku stanovena vlastní specifika. Smlouva o úvěru je obsažena v obchodním zákoníku č. 513/1991 Sb. v § 497-507 a smlouva o půjčce byla předtím upravena v občanském zákoníku č. 40/1964 Sb. v § 657-658, a to následujícím způsobem:

Smlouvou o půjčce věřitel postupuje dlužníkovi věci určitého druhu, především peníze, a dlužník se naopak po uplynutí sjednané doby zavazuje vrátit věci téhož druhu (občanský zákoník č. 40/1964, § 657).

Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb., jenž vystřídal občanský zákoník č. 40/1964 Sb., již nezmiňuje pojem půjčka, ale v § 2390 se objevuje nová **zápůjčka**. Smlouva o zápůjčce je založena na tom, že zapůjčitel postoupí vypůjčitelu zastupitelnou věc, takže uživatel vrátí věc stejného druhu podle své vůle a za určitou dobu „Z ustanovení § 2392 odst. 1 občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. vyplývá, že při peněžité půjčce lze dohodnout úroky a podle § 2394, bylo-li dohodnuto splácení zápůjčky ve splátkách, může věřitel od smlouvy odstoupit a požadovat zaplacení dluhu s úroky, je-li vydlužitel v prodlení se splácením více než dvou splátek nebo jedné splátky po dobu delší než tři měsíce“ (Koudelka, 2014, s. 91).

Terminologicky je výraz půjčka a výpůjčka stejný. Zápůjčka je půjčení určitého předmětu; v případě výpůjčky je třeba stejný předmět vrátit.

„Smlouva o úvěru ukládá věřiteli povinnost poskytnout dlužníkovi na jeho žádost finanční prostředky do určité výše a dlužník se zaváže tyto prostředky splatit spolu s úrokem.“ (obchodní zákoník č. 513/1991 § 497).

3.4 Nebankovní spotřebitelské úvěry

Nebankovním poskytovatelem úvěru se dle zákona č. 257/2016 Sb. a § 9 rozumí zejména:

„Poskytovatelem nebankovního spotřebitelského úvěru se rozumí právnická osoba oprávněná poskytovat spotřebitelský úvěr na základě povolení k činnosti poskytovatele nebankovního spotřebitelského úvěru vydaného Českou národní bankou“ (§ 9, zákon č. 257/2016 Sb.). Česká národní banka vydává povolení k

činnosti nebankovního poskytovatele spotřebitelského úvěru na základě § 10 za dále uvedených podmínek:

Pokud je žadatelem akciová společnost, evropská společnost nebo společnost s ručením omezeným. Má-li žadatel sídlo a skutečné místo podnikání v České republice. Jedná se o důvěryhodnou osobu. Musí být splněna podmínka důvěryhodnosti také ze strany ovládající osoby žadatele. Jestliže má odbornou kvalifikaci. Má-li dozorčí radu, jejíž pravomoci odpovídají pravomocem dozorčí rady akciové společnosti podle zákona o regulaci právních vztahů obchodní společnosti nebo družstev, jedná-li se o s.r.o. Musí disponovat počátečním kapitálem nejméně v částce určené podle tohoto zákona a zároveň musí vyhovovat kritériím pro výkon činností podle § 15. Pokud je jeho podnikatelský plán pro spotřebitelské úvěry založen na skutečných ekonomických výpočtech. Návrh pravidel pro jednání s potenciálními nabyvateli smlouvy o spotřebitelském úvěru splňuje požadavky dané tímto zákonem. Ovládající osoba žadatele musí splňovat podmínku transparentního a spolehlivého původu finančních zdrojů a informace uvedené v žádosti musí být identifikovatelné v příslušném základním registru. (zákon č. 257/2016 Sb., § 10).

„Vstupní kapitál nebankovního poskytovatele spotřebitelského úvěru musí být minimálně 20 000 000 Kč. Nebankovní poskytovatel spotřebitelského úvěru musí soustavně udržovat kapitál ve výši nejméně 5 % objemu poskytnutých a nesplacených úvěrů ke konci kalendářního roku vykázaného podle odstavce 2. Současně kapitál nebankovního poskytovatele spotřebitelského úvěru nesmí být pod minimální výší počátečního kapitálu.“ (§ 14 zákona č. 257/2016 Sb.).

Tabulka č. 2 zachycuje současný seznam nebankovních poskytovatelů spotřebitelského úvěru podle zákona o spotřebitelském úvěru č. 257/2016 Sb.

Tab. 2 Nebankovní poskytovatelé spotřebitelských úvěrů

Nebankovní poskytovatelé spotřebitelského úvěru		
ACEMA Credit Czech, a.s.	FINDIGO CZ s.r.o.	Orange finance s.r.o.
AsisTeam s.r.o.	FINEMO.CZ SE	PERFECT CREDIT, a.s.
Bohemia Faktoring, a.s.	FINSPACE s.r.o.	ProCredia, a.s.
Bona Fit, a.s.	FIXCREDIT MONEY s.r.o.	PROFI CREDIT Czech, a.s.
CentroFinance, s.r.o.	FlexiFin s.r.o.	PRONTO CREDIT s.r.o.
CFIG Credit a.s.	FRIENDLY CASH, SE	Provident Financial s.r.o.
COFIDIS s.r.o.	Gentar s.r.o.	První Chodská develop, a.s.
Comfort Money s.r.o.	GO Invex Finance s.r.o.	Raiffeisen - Leasing, s.r.o.
COOL CREDIT, s.r.o.	HELP FINANCIAL s.r.o.	RB leasing, s.r.o.
Creamfinance Czech, s.r.o.	HFS s.r.o.	RCI Financial Services, s.r.o.
CREDIT EASY s.r.o.	Home Credit a.s.	Rerum Finance, s.r.o.
CREDIT holding s.r.o.	Hypo Trading s.r.o.	Service Plan SE
CreditPortal, a.s.	IDCC EUROPE Finance, a.s.	SIM s.r.o.
Creditstar Czech s.r.o.	IMMO Leasing, SE	Simfina a.s.
Česká úvěrová pokladna a.s.	Intrum Czech, s.r.o.	SWISS FUNDS, a.s.
Český Triangl, a.s.	J&T Leasingová společnost, a.s.	NV FIN s.r.o.
ČSOB Leasing, a.s.	KAPPA CREDIT s.r.o.	Tando Financial a.s.
Diners Club CS, s.r.o.	Kontex Trade International s.r.o.	TGI Money a.s.
DQ Holding s.r.o.	KREDIT FINANCE, s.r.o.	TOMMY STACHI s.r.o.
D.S. Leasing, a.s.	Kreditní dům s.r.o.	Toyota Financial Services Czech s.r.o.
DURO credit, s.r.o.	LeaderFin s.r.o.	Twisto payments a.s.
EC Financial Services, a.s.	Leasing České spořitelny, a.s.	UniCredit Leasing CZ, a.s.
Emma´s credit s.r.o.	Mercedes-Benz Financial Services Česká republika s.r.o.	UNILEASING a.s.
ESOX s.r.o.	MINIGENIUS s.r.o.	VELAPO a.s.
EXPRESS MONEY s.r.o.	MINIHOTOVOST, SE	Via SMS s.r.o.
Fair Credit Czech s.r.o.	MONETA Auto, s.r.o.	VITACREDIT s.r.o.
FCE Credit, s.r.o.	O.K.V. Leasing, s.r.o.	Viva Credit s.r.o.
FINANCIAL CAPITAL, a.s.	OPR-Finance s.r.o.	Zaplo Finance s.r.o.

Zdroj: Česká národní banka, 2023

Zastavárny jsou dalším finančním ústavem, který poskytuje nebankovní půjčky.

Pracují však na úplně jiném principu než předchozí nebankovní finanční ústavy.

Zastavárny nevyžadují žádné doklady o příjmu, stačí být jen starší 15 let a mít s sebou občanský průkaz, nebo cestovní pas.

Zastavárny nabízejí finanční zápůjčku oproti zástavě vašeho zboží, jež osoba požadující půjčku nejčastěji přinese. Zastavárny půjčují nejčastěji na pět až třicet dní, přičemž výše zápůjčky je neomezená a záleží na hodnotě nabízeného zboží. Velký vliv na výši půjčených peněz má stav daného zboží, a také to, zda se jedná o kompletní balení, a především zda balení obsahuje doklad o jeho koupi. Do zastavárny je možné donést především elektroniku, zlato, zlaté šperky, stejně jako nářadí a kola. Cena se odvíjí od zastavené věci a je většinou od $\frac{1}{3}$ až $\frac{1}{2}$ výše hodnoty zastavené věci. Peníze osoba dostane ihned po vypsání zástavní smlouvy. Během této doby je zboží uschováno v zastavárně s možností si jej kdykoliv vyzvednout či prodloužit po zaplacení úroku za uplynulé období. Pokud si osoba zboží nevyzvedne v domluveném termínu, přechází do vlastnictví zastavárny a je vystaveno na prodej. Půjčování peněz je bez rizika exekuce a jakéhokoliv postihu.

Další možností nebankovní zápůjčky je firemní zápůjčka. Pro příklad firemní zápůjčky jsem vybrala firmu Škoda Auto a. s. Aby bylo možné získat zápůjčku, musí osoba splnit několik podmínek, které nejsou úplně jednoduché. Musí být zaměstnancem déle než jeden rok, v době uzavření smlouvy nesmí být v exekuci ani insolventi a případnou předchozí zápůjčku již splatila. Také nesmí být s manželkou/manželem, popř. partnerkou/partnerem který má insolventi či exekuci. Stejně tak ten, kdo žádá o půjčku, nesmí mít neomluvenou absenci u zaměstnavatele za poslední rok. Další podmínkou je, že zaměstnanec musí mít jednoho ručitele, který je také zaměstnancem déle než jeden rok a rovněž nesmí být v době uzavření smlouvy v insolventi ani exekuci. Dále nesmí mít žádnou vlastní zápůjčku. Tyto zápůjčky jsou výhodné v tom, že jsou bezúročné a splátka je sražena zaměstnanci z měsíční mzdy. Nevýhodou těchto zápůjček je, že jsou přímo určeny buď na bydlení, nebo na nákup vozu. Zápůjčky na bydlení jsou podle výše částky buď 300 000 Kč na šest let, nebo 550 000 Kč na deset let.

Tab. 3 Zápůjčky na bydlení

Do 550 000 Kč	Do 300 000 Kč
Koupě bytu nebo rodinného domu do osobního vlastnictví	Modernizace nebo přestavba rodinného domu nebo bytu v osobním vlastnictví
Složení členského podílu (jen do výše nesplacené zůstatkové hodnoty čl. podílu nebo složení čl. podílu) nebo úplatný převod členského podílu v družstvu spojeného s užíváním bytu	Koupě užívaného bytu či rodinného domu do osobního vlastnictví (od obecního úřadu, bytového družstva apod.) Cena musí být vyšší než 15 000 Kč
Stavba domu/bytu, přístavba bytové jednotky	

Zdroj: Škoda auto – benefity a odměňování

Vhledem k velmi striktně nastaveným podmínkám ze strany Škoda Auto se výrazně zvyšuje ochrana pro obě strany. Výhodou pro zaměstnance je bezúročná půjčka a výhodou pro zaměstnavatele je velmi vysoká šance dostat své pohledávky zpět.

U zápůjček na zakoupení nového, nebo ojetého vozu je maximální částka 350 000 Kč s maximální dobou splácení na šest let. Tato částka je poskytnuta do stanovené výše pro dané cenové pásmo zaměstnanecké ceny vozidla (viz tabulku č. 4).

Tab. 4 Zápůjčky na koupení vozu

	Zaměstnanecká cena vozidla	Maximální výše zápůjčky
1.	do 250 000	150 000 Kč
2.	250 001 Kč – 300 000 Kč	185 000 Kč
3.	300 001 Kč – 350 000 Kč	220 000 Kč
4.	350 001 Kč – 400 000 Kč	260 000 Kč
5.	400 001 – 450 000 Kč	300 000 Kč
6.	450 001 Kč a víc	350 000 Kč

Zdroj Škoda auto – benefity a odměňování

Dalším poskytovatelem nebankovních půjček může být také inzerát v novinách, nebo letáček v poštovní schránce.

Inzerát/letáček

Jednou z dalších možností nebankovní zápůjčky je využít inzerát v novinách, anebo letáček nalezený v poštovní schránce. Tyto inzeráty jsou poměrně hodně rozšířené, ale je zde největší riziko spojené s lichvou a dalšími rizikovými faktory jakéhokoliv charakteru.

4 Chování spotřebitele

Chování spotřebitele je něco, na co neexistuje žádné pravidlo. Předpověď chování spotřebitele je náročná i pro odborníky. Každý má individuální potřeby a každý upřednostňuje něco jiného. Stejně tak na každého z nás působí jinak všemožné nabídky výhodných podmínek k získání úvěru a u každého z nás to bude vzbuzovat větší či menší míru důvěry.

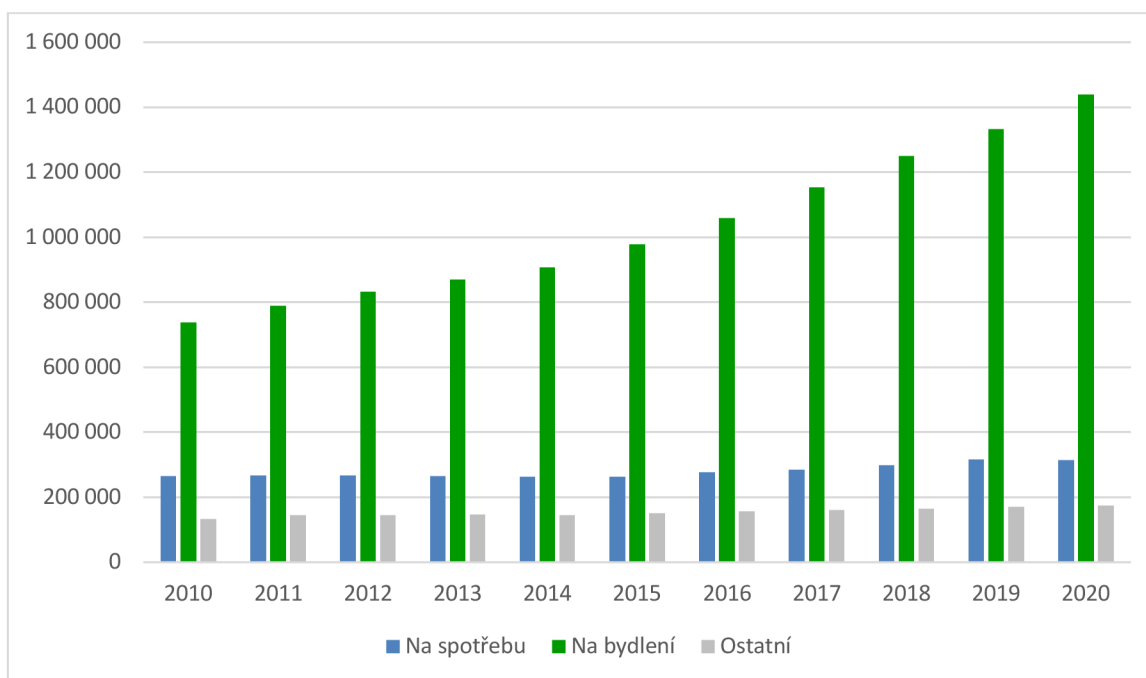
4.1 Zadlužování domácností

Hlavním důvodem zadlužování domácností jsou nečekané skokové změny, ať už onemocnění covid-19 a s ním spojené omezení podnikání, nebo aktuálně válka na Ukrajině a s tím související například vyšší ceny pohonných hmot i potravin. Celá naše ekonomika se potýká s velkými problémy. Firmám chybí materiály, vážnou dodávky, a tím pádem je potřeba méně pracovníků. I když firmy nezačaly rovnou propouštět a nechávaly své zaměstnance doma na „překážce“, zaměstnanci tak dostávali nižší mzdy. V neposlední řadě jde o situaci na trhu s nemovitostmi. S tím souvisí obtížnost nejen získání vlastního bydlení, ale vůbec na financování bydlení s čím dál obtížnějšími nároky získat hypotéku. Na tyto změny nebyla většina domácností dostatečně finančně připravena a musela využít nějaké zápůjčky.

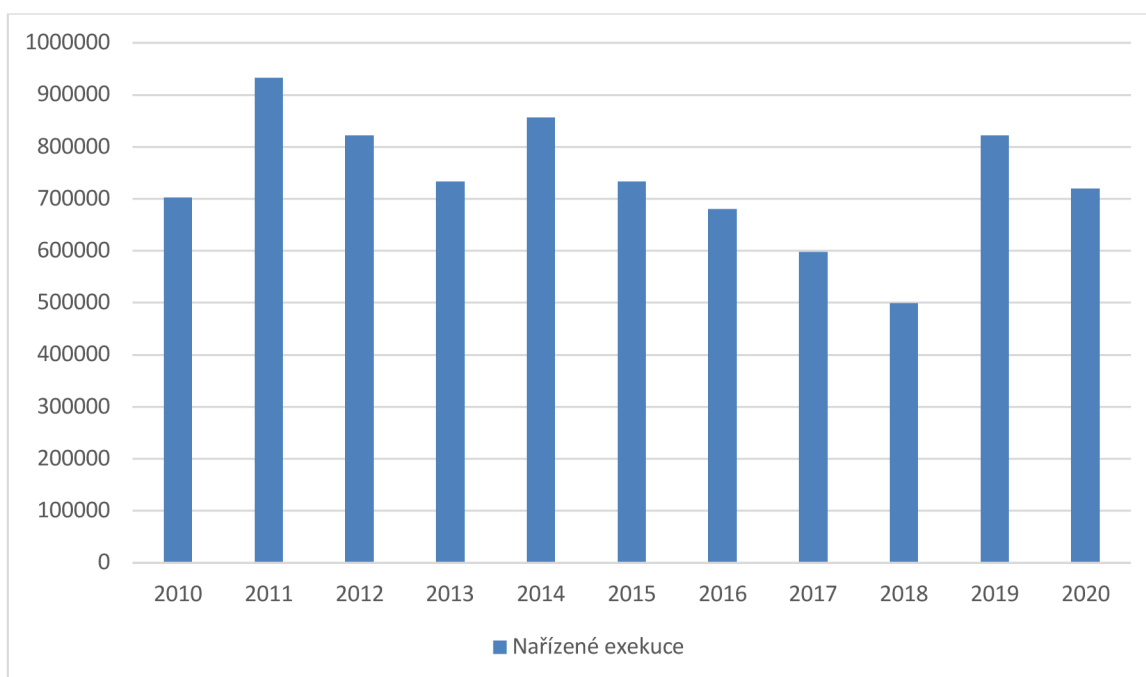
V roce 2020 české domácnosti dlužily 1 926 274,2 miliardy korun. Z grafu je vidět, že největší zájem mají české domácnosti zejména o hypoteční úvěry na vlastní bydlení. Zájem o tento produkt v průběhu deseti let neustále stoupá.

Zadlužení českých domácností se tak za posledních deset let zdvojnásobilo.

Tím zároveň každým rokem přibývá i exekucí v České republice, jak je vidět z grafu číslo 3.

Obr. 2 Vývoj zadlužení českých domácností v letech 2010–2020 v mil. Kč

Obr. 3 Vývoj počtu nařízených exekucí v letech 2010–2020

4.2 Doporučení pro spotřebitele

Na základě získaných zkušeností bych spotřebitelům doporučila se pozorně seznámit s následujícími šesti pojmy, které jim objasní, na co si dát pozor. Proč jsou důležité, z čeho vznikají a co všechno ovlivňují. Povědomí o významech těchto pojmů může působit jako prevence ocitnutí se v případných potížích.

4.2.1 Roční procentní sazba nákladů

„Roční procentní sazba nákladů se vypočte podle následujícího vzorce:

$$\sum_{k=1}^m C_k(1+X)^{-tk} = \sum_{l=1}^{m'} D_l(1+X)^{-sl}$$

kde:

X je RPSN,

M je číslo posledního čerpání,

k je číslo čerpání, proto $1 \leq k \leq m$,

C_k je částka čerpání k,

t_k je interval vyjádřený v letech a zlomcích roku mezi datem prvního čerpání a datem každého následného čerpání, proto $t_1 = 0$,

m' je číslo poslední splátky nebo platby poplatků,

l je číslo splátky nebo platby poplatků,

D_l je výše splátky nebo platby poplatků,

s_l je interval vyjádřený v letech a zlomcích roku mezi datem prvního čerpání a datem každé splátky nebo platby poplatků“ (Wachtlová a Slanina, 2011, s. 116).

4.2.2 Úrok

„Obecná úprava úrokových sazeb je v našem právním systému nápadná svou absencí. Z tohoto důvodu se navrhuje uvést, že strany se mohou dohodnout na výši úroků s tím, že výše úroků bude účtována ročně, pokud nebude dohodnuto jinak. Mimoto se doporučuje upřesnit, v jaké měně a kdy bude úrok zaplacen.“

„Navrhuje se zavést opatření, které motivuje věřitele, aby nebyl lenivý při splácení půjčky a neodkládal splácení do té míry, aby úroky zatěžovaly dlužníka více než samotná výše jistiny. Jedná se o vyjádření staré právní zásady, která zakazuje věřiteli odkládat vymáhání dluhu, dokud úroky nepřesáhnou výši jistiny dluhu (ultra duplum). Nicméně do tohoto limitu je zahrnuta pouze jistina, ale nikoli úroky, jež dlužník již zaplatil.“ (Výše úroků prof. JUDr. Irena Pelikánová, DrSc. JUDr. Robert Pelikán, Ph.D. Právní stav komentáře je ke dni 1. 1 2014. Z důvodové zprávy (k § 1802–1806).

4.2.3 Úrok z prodlení

Úrok z prodlení je sankcí za porušení povinnosti a podle v občanském zákoníku. Jedná se o peněžitý nárok věřitele na platbu dlužníka při včasném nesplacení svých závazků. Úrok z prodlení je upravený v § 517 následovně:

- 1) *„Pokud dlužník nesplácí své dluhy včas, dostává se do prodlení. Pokud tak neučiní ani v přiměřené dodatečné lhůtě stanovené věřitelem, je věřitel oprávněn smlouvu vypovědět; je-li plnění dělitelné, lze za těchto podmínek výpověď ze strany věřitele uplatnit i jen na jednotlivá plnění. V případě prodlení s peněžitým plněním dluhu má věřitel ze zákona nárok požadovat od dlužníka mimo plnění i úroky z prodlení, není-li povinen platit poplatek z prodlení podle tohoto zákona; rozsah úroků z prodlení a poplatku z prodlení upravuje prováděcí právní předpis. V případě prodlení odpovídá dlužník za ztrátu, poškození nebo zničení věci, nevznikla-li škoda jinak“* (občanský zákoník č. 40/1964, § 517).

4.2.4 Smluvní pokuta

Smluvní pokutu je třeba odlišovat od úroku z prodlení. Pokud není součástí pohledávky, lze ji po dlužníkovi požadovat pouze tehdy, byla-li sjednána a došlo-li k porušení sjednané povinnosti. Ustanovení § 544 občanského zákoníku řeší smluvní pokutu následovně:

„Dohodnou-li se strany na smluvní pokutě pro případ porušení smluvní povinnosti, je strana, která povinnost porušila, povinna pokutu zaplatit, a to i v případě, že straně, která má na pokutu nárok, nevznikla v důsledku porušení povinnosti žádná majetková újma. Ujednání o smluvní pokutě lze sjednat pouze písemně a tato dohoda musí obsahovat výši smluvní pokuty či způsob jejího určení. Na smluvní pokutu (penále) podle tohoto zákona se rovněž použijí ustanovení o smluvní pokutě. (občanský zákoník č. 40/1964, § 544).

Podle ustanovení § 545 následujícím způsobem:

Nestanoví-li ujednání o smluvní pokutě jinak, má dlužník povinnost splnit povinnost, kterou smluvní pokuta zajišťovala, dokonce i po jejím zaplacení.

Není-li v ujednání stran o smluvní pokutě stanoveno jinak, není věřitel oprávněn požadovat náhradu škody způsobené porušením povinnosti, na kterou se smluvní

pokuta vztahuje. Náhradu škody přesahující smluvní pokutu je věřitel oprávněný požadovat pouze tehdy, je-li to mezi stranami dohodnuto.

Není-li ve smlouvě stanoveno jinak, dlužník nemusí platit smluvní pokutu, pokud dlužník nezpůsobil porušení povinnosti.“ (§ 545, občanský zákoník č. 40/1964,).

4.2.5 Odstoupení od smlouvy

Jedná se o právní úkon, kterým zaniká závazek vzniklý smlouvou. To znamená, že závazek je anulován od samého počátku. Je upraven v zákoně o spotřebitelském úvěru následovně.:

Spotřebitel může odstoupit od smlouvy, kde byl sjednán spotřebitelský úvěr, do 14 dnů od uzavření smlouvy bez udání důvodu. Pokud smlouva nezahrnuje informace uvedené v čl. 6 odst. 1, uplyne lhůta na odstoupení od smlouvy nejdříve 14 dní poté, co věřitel poskytl spotřebiteli potřebné informace.

Odstoupení od smlouvy o spotřebitelském úvěru lze provést písemně podle odstavce 1 v souladu s informacemi o právu na odstoupení od smlouvy obsaženými ve smlouvě. Lhůta pro odstoupení od smlouvy se považuje za dodrženu, pokud bylo odstoupení od smlouvy odesláno věřiteli v listinné podobě nebo prostřednictvím jiného trvalého nosiče dat do posledního dne lhůty.

Bylo-li odstoupení od smlouvy provedeno podle odstavce 1, spotřebitel uhradí věřiteli jistinu bez zbytečného odkladu, nejpozději však do 30 dnů od odeslání odstoupení od smlouvy. V takovém případě spotřebitel uhradí věřiteli úrok ve výši, na kterou by měl věřitel nárok, kdyby k odstoupení od smlouvy nedošlo, a to za dobu od čerpání spotřebitelského úvěru do splacení jistiny. V případě spotřebitelova odstoupení od této smlouvy není věřitel oprávněn nárokovat po spotřebiteli žádné další plnění, vyjma vrácení nevratných poplatků uhrazených věřitelem veřejným orgánům či dalším osobám pověřeným výkonem veřejné správy.

Pokud věřitel nebo třetí osoba poskytuje doplňkovou službu na základě smlouvy mezi třetí osobou a věřitelem v souvislosti se smlouvou, na jejímž základě byl spotřebitelský úvěr sjednán, zaniká okamžikem odstoupení od smlouvy také smlouva o doplňkové službě. Věřitel neprodleně uvědomí dotčenou třetí osobu o tom, že smlouva byla zrušena. Má-li spotřebitel právo odstoupit od smlouvy o spotřebitelském úvěru na základě tohoto zákona, ustanovení o právu na odstoupení se nevztahují na smlouvy o poskytování finančních služeb uzavřené formou

obchodu na dálku nebo uzavření smlouvy mimo obchodní prostory.“ (Wachtlová a Slanina, 2011, s. 129).

4.2.6 Informovaný spotřebitel

Obecná ustanovení o sdělování informací jsou obsažena v § 90.

„Dodavatel a zprostředkovatel poskytují spotřebiteli bezplatně informace v souladu s tímto zákonem.. Pokud tento zákon nestanoví jinak, poskytují se informace poskytované spotřebitelům podle tohoto zákona v listinné podobě nebo na jiném trvalém nosiči“ (§ 90, zákon o spotřebitelském úvěru).

Povinné informace uváděné v reklamě zas v §91

„Pokud je spotřebitelský úvěr nebo poskytnutí spotřebitelského úvěru nabízeno prostřednictvím reklamy, která obsahuje prohlášení o nákladech, musí taková reklama zahrnovat tyto informace. V případě půjčky pro zajištění financování bydlení je to jméno věřitele nebo název věřitele. V případě úvěru na bydlení název poskytovatele. U žádosti o zajištěný spotřebitelský úvěr na bydlení informace o žádosti. Roční procentní sazba nákladů, jež musí být uvedena přinejmenším stejně jasně jako úrokové sazby půjčky. Úrokové sazby, přičemž se rozlišuje, jedná-li se o fixní, variabilní nebo kombinovanou úrokovou sazbu, a všech poplatků spojených se spotřebitelským úvěrem, které jsou součástí celkových úvěrových nákladů na spotřebitelský úvěr. Dále se uvede celková výše spotřebitelského úvěru. Výši každé splátky a v případě úvěru na bydlení počet splátek. Pokud se jedná o spotřebitelský úvěr v podobě odložené platby za určité zboží nebo služby, uvede se cena zboží nebo služeb a výše případné zálohy. Údaje o povinnosti uzavřít smlouvu o doplňkové službě spojené se spotřebitelským úvěrem, zejména o pojištění, pokud je uzavření takové smlouvy podmínkou k poskytnutí spotřebitelského úvěru za nabídnutých podmínek a náklady na tuto službu není možné předem určí. Pokud je spotřebitelský úvěr nabízen v cizí měně, musí být uvedeno prohlášení, že změna směnného kurzu může ovlivnit výši splátek a celkovou částku splatnou spotřebitelem. Informace zmíněná v odst. 1 písm. c) až j) se podávají ve formě reprezentativního příkladu. Jedná-li se o spotřebitelský úvěr, jiný než úvěr na bydlení ve formě kontokorentního úvěru, který je splatný na požádání nebo do tří měsíců od poskytnutí spotřebitelského úvěru, musí reklama obsahovat pouze informace uvedené v odstavci 1.1 písm. a), b), d), e) a k).

Vysvětlování a poskytování předšmluvních informací o spotřebitelském úvěru je upraveno v § 94 takto:

„Informace uvedené v § 95 až 98 sděluje spotřebiteli poskytovatel. Poskytnuté informace musí být spotřebiteli ze strany poskytovatele náležitě vysvětleny, aby spotřebitel mohl posoudit, zda navrhovaná smlouva o spotřebitelském úvěru odpovídá jeho potřebám a finanční situaci. Odpovídající vysvětlení musí zahrnovat zejména vysvětlení předšmluvních informací poskytnutých v souladu s odstavcem 1, přičemž musí obsahovat důsledky neplnění povinností spotřebitele vyplývajících z uzavřené smlouvy o spotřebitelském úvěru, jakož i základní informace o jednotlivých nabízených produktech a jejich vlivu na spotřebitele a v případě souvisejících doplňkových služeb vysvětlení důsledků, které pro spotřebitele vyplývají z jejich zrušení z jeho vlastního podnětu. Pokud spotřebitelský úvěr zprostředkovává zprostředkovatel, poskytne spotřebiteli informace a přiměřené vysvětlení stejným způsobem jako dodavatel. Těmito ustanoveními nejsou dotčeny povinnosti věřitele, který je povinen. Pokud zprostředkovatel dodrží svou oznamovací a vzdělávací povinnost, považuje se za splněnou i ta ze strany poskytovatele služeb. Jestliže povinnost poskytovat informace a vzdělávat je splněna poskytovatelem služeb, má se za to, že zprostředkovatel tuto povinnost dodržel. Informační a vysvětlovací povinnost podle odstavce 3 se nevztahuje k zprostředkovatelům vázaných úvěrů. Povinnost věřitele poskytovat tyto informace a vysvětlení zůstává nedotčena.“ (§ 94, zákon o spotřebitelském úvěru).

Důležitou informací je lhůta pro poskytnutí předsmluvních informací, která je stanovena v § 100.

„Podle § 94 povinnost ve vztahu k informacím uvedeným v § 95 až 98 musí být dodržena bez zbytečného odkladu poté, co poskytovatel posoudil úvěruschopnost spotřebitele na základě údajů poskytnutých spotřebitelem podle § 84, a v dostatečném předstihu před uzavřením smlouvy o spotřebitelském úvěru nebo před tím, aby spotřebitel podal závazný návrh na uzavření takové smlouvy. Povinnost podle § 94 musí být navíc splněna vždy, když poskytovatel učiní spotřebiteli nabídku na uzavření smlouvy o spotřebitelském úvěru, a přitom ještě nebyly poskytnuty informace uvedené v § 95 až 98 nebo se taková nabídka liší od dříve poskytnutých informací. Jestliže je spotřebitelský úvěr sjednáván na žádost spotřebitele pomocí prostředků komunikace na dálku, u nichž není možné poskytnout předsmluvní informace ve smyslu odstavce 1, informace uvedené v § 95 až 97 se poskytnou v souladu s § 99 při uzavření smlouvy o spotřebitelském úvěru, a pokud to není možné, bez zbytečného odkladu po uzavření smlouvy. Pokud je spotřebitelský úvěr na bydlení kromě úvěru na bydlení uzavřen formou smlouvy ve smyslu § 5 odst. 4 mimo obvyklé místo podnikání dodavatele nebo zprostředkovatele, předá se informace o roční procentní sazbě nákladů spotřebiteli v souladu s § 99 neprodleně po uzavření smlouvy.“ (§ 100, zákon o spotřebitelském úvěru).

4.3 Návrhy a praktická doporučení

V případě půjčky malé částky bych doporučila si pro nebankovní půjčku vybrat zastavárnu. Sice je to finanční zápůjčka oproti zástavě vašeho zboží, ale nehrozí zde riziko exekuce. Zastavenou věc po zaplacení půjčky dostaneme zpět, nebo můžeme zaplatit úrok, a prodloužit tak dobu požadované splátky. Výhodou této půjčky je, že si můžeme sami vybrat, co zastavíme, a dopředu tak víme, o co případně přijdeme. Zástavní smlouva je velice přehledná a jednoznačně napsaná. V případě, že včas nezaplatíme, věc propadne zastavárně, čímž vše končí. Půjčka byla oproti zastavené věci, takže žádný další postih, jako je exekuce, nás již nečeká.

V případě, že si chceme půjčit větší částku, a nemáme ve svém vlastnictví tak hodnotnou věc, musíme využít nějakého spotřebního úvěru. I když si vybereme jednu firmu poskytující zápůjčku, i ta firma má hodně variant půjček. Tak nám nezbude nic jiného než si vše přečíst a najít pro nás pak tu nejvýhodnější zápůjčku.

Otázka je, zda si jako osoba, která o půjčkách nic neví, vybereme opravdu tu pro nás nejvýhodnější. Tyto smlouvy bývají nepřehledné a jsou si velice podobné. Sice tyto smlouvy nevykazují znaky lichvy z hlediska nepřiměřeného úvěru (splátky), ale je zde podezření na zneužití nezkušenosti.

Další možností je firemní zápůjčka, kdy ten, kdo si chce půjčit, musí být zaměstnancem dané firmy a musí mít ručitele pracujícího taktéž ve stejné firmě. Tyto půjčky jsou účelové a nelze je použít na nic jiného než na nákup bydlení, nebo automobilu. Tato firemní zápůjčka je tedy pro tento případ úplně nevhodná a je zde uvedena jen jako další případ nebankovních zápůjček.

Poslední z uvedených variant je inzerát v tisku, nebo letáček v poštovní schránce. Zde je největší možné riziko související s lichvou i dalšími riziky jakéhokoliv charakteru. Tato zápůjčka není nikým kontrolována a existuje zde obrovské riziko dalších nárůstů cen, případně různých pokusů o nějaké předčasné splacení, nebo možnosti předání pohledávky jiné osobě. Doporučovala bych všem, aby se této formě zápůjčky vyhýbali.

4.4 Judikáty

Posouzení možnosti přezkoumání sjednaného úroku NS

Nejvyšší soud přezkoumával odvolání ve věci týkající se uzavření smlouvy mezi nebankovní společností poskytující úvěry a fyzickou osobou. U soudu prvního stupně byl shledán rozpor s dobrými mravy v případě úrokové sazby, která převyšovala běžnou úrokovou sazbu 15krát. Odvolací soud ovšem rozhodl, že korektiv s dobrými mravy s ohledem na § 1797 aplikovat nelze, jelikož se podnikatel při uzavření smlouvy nemůže dovolat neplatnosti podle právní úpravy lichvy podle § 1796. Jiný zákonný korektiv nebyl aplikován. Nejvyšší soud však odvolací rozsudek zrušil. Rozsudek odůvodnil tím, že pokud jsou právním jednáním porušeny principy dobrých mravů, tak korektiv platí i mezi podnikateli. Následkem je absolutní platnost právního jednání. Takovýto závěr soudu o absolutní neplatnosti v souvislosti s rozporem s korektivem je ovšem zásahem výjimečným a vždy s přihlédnutím k mimořádným okolnostem.

Korektiv dobrých mravů však nevylučuje posouzení, jestli na právní poměry stran nedopadají jiná ustanovení občanského zákoníku, který poskytuje právní ochranu slabší strany před zneužitím strany silnější.

I když bude mít smlouva povahu spotřebitelské smlouvy, bude možné případně aplikovat zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru. Ve výsledku lze tedy říci, že odvolací soud posoudil věc nesprávně, jelikož se omezil v otázce přezkumu úroku na argumentaci na vyloučení korektivu dobrých mravů. (Advokátní deník, 2021)

3 Tdo 1256/2012-15

M. R. O byla uznána vinnou z trestného činu lichvy Okresním soudem ve Vyškově podle § 253 odst. 1 alinea první, alinea druhá trestního zákona, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „tr. zákona“).

Trestného činu se dopustila tím, že jako jednatelka obchodní společnosti uzavřela dne 16. 6. 2008 smlouvu o půjčce v částce ve výši 885 000 Kč splatné nejpozději 16. 8. 2008 s úrokem 10 % z půjčené částky za každých započatých 30 kalendářních dnů, a to do zaplacení této půjčky. V případě nevrácení půjčky do

16. 8. 2008 by smluvní pokuta činila 443 000 Kč. M.R.O si byla vědoma finančních problémů A. P., nařízených exekucí, vzájemná plnění byla stanovena v hrubém nepoměru, načež *pohledávku nechala uplatnit v rozhodčím řízení v rámci žaloby o zaplacení půjčené částky s příslušenstvím a smluvní pokuty doručené rozhodci dne 8. 6. 2009. Za tento trestný čin jí okresní soud uložil podle § 253 odst. 1 tr. zákona trest odnětí svobody v délce deseti měsíců, přičemž tento trest byl podle § 58 odst. 1 a § 59 odst. 1 tr. zákona podmíněčně odložen na zkušební dobu v trvání jednoho roku, a dále podle § 253 odst. 1 tr. zákona ve spojení s § 53 odst. 1, odst. 2 písm. a), § 54 odst. 1 tr. zákona peněžitý trest ve výměře 100 000 Kč. Podle § 54 odst. 3 tr. zákona byl pro případ, že by peněžitý trest nebyl ve stanovené lhůtě vykonán, stanoven náhradní trest odnětí svobody v trvání pěti měsíců.*

Podle § 229 odst. 1 tr. řádu byl poškozený A. P. byl tímto rozhodnutím odkázán se svým nárokem na odškodnění na řízení ve věcech občanskoprávních.

O podaném odvolání rozhodl Krajský soud v Brně tak, že je podle § 256 tr. řádu jako neopodstatněné zamítl. Obžalovaná podala odvolání kvůli nesprávnému posouzení skutku.

Obviněná se odkazovala na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1282/2004, kde je uvedeno, že o lichvu se jedná v případě, když sjednaný úrok činí více než 70 % ze sjednané částky. Má tedy za to, že v posuzovaném případě úrok nebyl lichevní. Takže v tom případě nemohla naplnit skutkovou podstatu trestného činu lichvy. Dále se ovšem domnívá, že rozhodčí nález JUDr. P. Ž., sp. zn. R 15/2008, podle kterého má být úrok hrazen až do zaplacení, označuje ho tedy za chybný, což pak tedy nemůže být přičítáno k tíži jí. (Judikáty.info, 2021)

3 Tdo 225/2012

O hrubém nepoměru hovoří zákon, aniž by ho definoval, a jeho výklad tak ponechává judikatuře. Judikatura spatřuje hranici hrubého nepoměru vzájemného plnění úroku zhruba v orientační výši 70 % ročně, přičemž musí být zkoumány i další okolnosti. Dnešní lichváři se nesnaží o uzavření smluv s maximálním úrokem, ale smlouva obsahuje značné sankce za porušení jakýkoliv smluvních povinností.

V případě se spisovou značkou 3 Tdo 225/2012

V tomto konkrétním případě se jednalo o poskytnutí úvěru ve výši 1 700 000 Kč na odvrácení bezprostředně hrozící exekuce nemovitosti v hodnotě nejméně 3 110 000 Kč až 3 910 920 Kč. Sjednaný poplatek za poskytnutí úvěru činil 254 574 Kč, což odpovídá roční úrokové sazbě 65,85 %, přičemž banky nabízely stejný produkt s roční úrokovou sazbou cca 12,55 %. Bylo sjednáno penále z prodlení ve výši 5 000 Kč denně, tj. 0,294 % denně, tj. 107,31 % ročně, což je zcela nepřiměřené, pokud předpokládáme, že dlužník nemůže splatit úvěr ve sjednaném termínu. Za předpokladu, že dlužník nebude schopen půjčku ve sjednané lhůtě splatit, znemožnil její případný prodej zajištěním převodem předmětné nemovitosti, čímž získal neoprávněný prospěch ve výši nejméně 517 192 Kč. Bez podrobného prozkoumání případu, je před začátkem soudního sporu i pro právníka říct, zda se jedná o lichvu či nikoliv. Je těžké předjímat, jak soudce rozhodne, soudy totiž přistupují ke každému případu individuálně a výsledek závisí hlavně na jeho uvážení. Za tento trestný čin byl obviněný původně obžalován podle § 250 odst. 1 trestního zákoníku. Obviněný byl odsouzen k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání tří let, pro jehož výkon byl podle § 60a odst. 1 a 2 trestního zákona zařazen do věznice s ostrahou. Výkon trestu byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání čtyř let a stanoven dohled. Také podle § 53 odst. 1 trestního zákoníku mu soud rovněž uložil peněžitý trest ve výši 1 000 000 Kč.

Pokud by pokuta nebyla včas vymožena, soud alternativně uložil trest odnětí svobody v délce dvanácti měsíců. Proti tomuto rozhodnutí se žalovaný odvolal a namítal, že podle žalobce měl soud přihlídnout i k tomu, že je podnikatelem, nese veškerá rizika podnikání a nemůže tvrdit, že na sebe vzal konkrétní závazek břemene. Nezáleží na tom, zda poškozený jednal v tísní, kterou pak pachatel trestného činu lichvy zneužil, zda poškozený jednal z vlastní vůle nebo pod vlivem okolností, které nemohl ovlivnit.

Pokud se oběť mohla vyhnout hrozící bezmoci například tím, že by dluhy splácela z jiných finančních zdrojů, nevylučuje to, že tak z jakéhokoli důvodu neučinila a skutečně se nacházela ve stavu bezmocnosti. Bezmocnost mimo trestní odpovědnost poškozeného původce (lichváře). Důležité je, že pachatel si je vědom tísně poškozeného, špatného zacházení s ním a nabízí mu řešení, např. ve formě úvěru nebo krátkodobé půjčky, za což mu smluvně slibuje plnění, které je zjevně nepřiměřené povaze a rozsahu jím poskytované služby. Sjednat úrokovou sazbu ve

výši 65 %, jako tomu bylo v tomto případě, nebo zohlednit okolnosti případu (např. současné sjednání vysoké smluvní pokuty, uzavření zástavní smlouvy k movitým věcem).) a sjednat úrokovou sazbu nižší, ale několikanásobně vyšší, než je obvyklá úroková sazba České národní banky, může odůvodnit tak závažný rozpor s ohledem na návratnost autora. Ve skutečnosti se navrhovatel choval způsobem uvedeným v rozsudku soudu prvního stupně a následně i Nejvyššího soudu, který jej uznal vinným trestným činem lichvy podle § 253 odst. 1, 2 trestního zákona a dovolání zjevně neopodstatněné odmítl. (Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, Nejvyšší soud, 2012)

3 To 904/99

V tomto případě se jednalo o smlouvu o půjčce finanční částky 293 000 Kč na dobu tří měsíců včetně splatnosti smluvní odměny ve výši 131 850 Kč. Skutečně šlo o úrok 15 % z půjčené částky za jeden měsíc, což odpovídá úrokové sazbě 180 % za rok. Když dlužník použije vypůjčené peníze na splacení dluhu vzniklého vůči dané společnosti. Ve stejný den uzavírá dlužník s žalovaným smlouvu o zajištění konkrétního závazku, a to vedle zástavní smlouvy na nemovitost i smlouvu o budoucí kupní smlouvě.

Zadlužený se zavázal ke sjednání prodejní smlouvy, jehož podstatou byl prodej nemovitostí a pozemku evidovaného v katastru nemovitostí a nezkolaudovaného řadového domu. To vše za smluvenou kupní cenu 600 000 Kč, ačkoli hodnota budovy ke dni koupě byla minimálně 1 207 697 Kč. Za výše uvedený trestný čin byl obžalovanému uložen trest odnětí svobody v trvání 18 měsíců, jehož výkon byl podle § 58 odst. 1 písm. a) a § 59 odst. 1 tr. zák. podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání tří let. Obžalovanému byl dále uložen trest zákazu zastavárenské činnosti na dobu šesti let. Proti tomuto rozhodnutí podal obžalovaný odvolání prostřednictvím svého obhájce. Namítl, že se okresní soud nevypořádal se všemi skutečnostmi pro rozhodování a že poškozený od samého počátku jednal se záměrem si půjčovat peníze, ale nevracet je, respektive vracet půjčené částky novými půjčkami.

V průběhu řízení nevznikly žádné pochybnosti o tom, že by poškozený trpěl nějakou duševní chorobou, byl slabomyslný, nebo byla omezena jeho svéprávnost. Soud

nedospěl k závěru, že by v dokazování bylo potřeba v některých podstatných směrech něco doplňovat. Vzhledem k rozvedeným skutečnostem, je třeba považovat právní i skutkové závěry za zcela správné a obžalovaný byl právem uznán vinným z trestního činu lichvy podle § 253 odst. 1, 2 trestního zákona. Při poskytování úvěru a půjček, existuje určitá hranice, co lze již pokládat za hrubý nepoměr. Poskytování půjčky nebo úvěru s roční úrokovou sazbou 70 % a více, lze považovat za hrubý nepoměr. (Wolters Kluwer/ASPI, 2000)

23 ICdo 56/2019

V tomto případě se jednalo o několik půjček dlužníkovi a jejich následné zpeněžení včetně úroků z prodlení a pokut v průběhu oddlužení dlužníka insolvenčním správcem. Při podání přihlášky se žalobce jako věřitel č. 2 domáhal zaplacení pohledávky v celkové výši 510 201 Kč. Tato pohledávka byla přihlášená v celém rozsahu jako nevykonatelná a nezajištěná a skládala se ze čtyř samostatných dílčích pohledávek. Pohledávka č. 1 se týkala nezaplacených a dlužných splátek ze smlouvy o revolvingovém úvěru ve výši 232 280 Kč. Pohledávka č. 2 zahrnovala smluvní pokuty z téže smlouvy ve výši 142 445 Kč. Pohledávka č. 3 se týkala nezaplacených a dlužných splátek ze smlouvy o revolvingovém úvěru ve výši 68 744 Kč. A poslední pohledávka č. 4 se týkala smluvních pokut z téže smlouvy ve výši 66 732 Kč. Kč, když celková dlužná částka činila 510 201 Kč. Žalobce postupně uzavřel s dlužníkem dvě smlouvy o revolvingovém úvěru.

V rámci prvního smluvního vztahu poskytla půjčku ve výši 50 000 Kč s úroky ve výši 76 912 Kč, kdy celková dlužná suma dosáhla výše 126 912 Kč. Dlužník byl povinen uhradit částku 126 912 Kč ve 48 uvedených měsíčních splátkách ve výši 2 644 Kč. Pro případ nezaplacení splátky dlužníkem byla mezi účastníky dohodnuta smluvní sankce ve výši 8 % z výše dlužné splátky po 15 dnech a 13 % v případě prodlení se zaplacením splátky po 30 dnech.

Kromě toho může věřitel celou smlouvu zrušit, pokud se splácení opozdí o více než 30 dní. Pokud dlužník nezaplatí zrušení úvěru do 5 dnů, je zavázán zaplatit i dodatečnou jednorázovou sankci ve výši 50 % z úhrnné výše všech smluvených splátek zápůjčky Dlužník z této smlouvy uhradil jen 58 168 Kč a zbývalo tedy doplatit 68 744 Kč. Z důvodu že dlužník porušil smlouvu o zápůjčce pro nesplácení,

informovala žalobkyně dlužníka o splacení zápůjčky. A vyžadovala po něm zaplacení dlužné částky 135 476 Kč, která se skládala z poplatku ve výši 68 744 Kč a nezaplacené penalizační faktury ve výši 3 276 Kč a smluvní pokuty ve výši 50 % z částky 63 456 Kč.

Ve druhé smlouvě byla poskytnuta půjčka ve výši 110 000 Kč s úrokem 168 739 Kč, přičemž celková dlužná částka činila 278 736 Kč. Kdy dlužník měl uvedenou částku splatit ve 48 měsíčních splátkách po 5 807 Kč. Poté, co dlužník přestal splácet, jej žalobce vyrozuměl o zesplatnění úvěru a vyzval jej k úhradě zůstatku ve výši 374 725 Kč. Tato částka se skládá z dlužné částky 232 280 Kč, pokuty 3 077 Kč a 50 % smluvní pokuty ve výši 139 368 Kč. Smluvní pokuta a 50 % smluvní pokuty činí celkem 142 445 Kč.

Insolvenční soud došel k právnímu názoru, že smlouvy o revolvingovém úvěru jsou neplatné podle § 547 a § 580 zákona č. 89/2012 Sb. občanského zákoníku. Neboť úroková sazba ve výši 56,6 % ročně převyšovala běžnou úrokovou sazbu pro poskytování takových úvěrů, kdy obvyklá úroková sazba pro fyzické a právnické osoby činila 3,69 % ročně. Což je v tomto případě více než patnáctinásobek běžné úrokové sazby. Insolvenční správce přihlášené pohledávky žalobce uznal, ale pouze s běžnou úrokovou sazbou. Pohledávky popřel v rozporu s dobrými mravy. Insolvenční soud dospěl ke stejnému závěru, že odměna za pohledávku č. 3 odpovídá skutečné úrokové míře 56,48 %. Pokud by průměrná sazba činila 4,15 %, měl věřitel nárok na úhradu pouze 54 351 Kč, protože však dlužník uhradil 58 168 Kč, byla jeho pohledávka zcela uhrazena. V případě pohledávky č. 2 činil požadovaný úrok z prodlení 129,5 % z výše úvěru. Toto ujednání je tedy v rozporu s dobrými mravy a je neplatné podle § 580 občanského zákoníku.

Na základě odvolání žalobkyně, odvolací soud rozsudek insolvenčního soudu změnil. pohledávky č. 1 ve výši 160.249,64 Kč a dílčí pohledávky č. 3 ve výši 68.744 Kč odvolací soud uvedl, že žalobkyně má na sjednané úroky s obou zápůjček právo. Ohledně pohledávky č. 2 ve výši 142.445 Kč a pohledávky č. 4 ve výši 66.732 Kč, které byly žalobkyní přihlášeny jako pohledávky ze smluvní pokuty, odvolací soud dovodil, že by bylo namístě uvažovat toliko o moderaci smluvní pokuty, neboť žalovaná dovozuje neplatnost ujednání o smluvní pokutě pro jejich nepřiměřenou výši.

Na základě podaného odvolání je odvolací soud při přezkoumávání rozsudku odvolacího soudu vázán odvolacími důvody. Dovolání směřovalo vůči té části výroku napadeného rozhodnutí, jíž odvolací soud změnil rozsudek insolvenčního soudu tak, že určil, že žalobkyně má v insolvenčním řízení za dlužníkem dílčí pohledávku č. 2 ve výši 142 445 Kč a dílčí pohledávku č. 4 ve výši 66 732 Kč.

Nejvyšší soud v rozsudku dovolil a odůvodnil závěr, podle kterého i podle právní úpravy účinné od 1. 1. 2014 platí, že smluvní volnost stran podléhá korektivu dobrých mravů, jenž je třeba považovat za neplatný pro právní úkony, které se dobrým mravům přičí. Z postavení dlužníka jako podnikatele, taková ochrana nevyplývá.

Nejvyšší soud nespatřuje důvod zbavovat podnikatele ochrany před nepřiměřenými úroky z prodlení, které jsou v rozporu s morálními zásadami demokratické společnosti, jen proto, že je profesionálem v určitém oboru. V případě smlouvy uzavřené podnikatelem v rámci jeho podnikatelské činnosti však zpravidla s ohledem na jeho předpokládanou profesionalitu nebude možné posuzovat rozpor s dobrými mravy v existenci závažné disproporce ve vzájemném plnění smlouvy způsobené tím, že někdo při uzavírání smlouvy využil jeho tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo nerozvážnosti.

Judikatura se domnívá, že za mravnost je třeba považovat soubor společenských, kulturních a mravních norem, které v průběhu historického vývoje vykazují určitou stálost, odrážejí podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají zásadní charakter. Ústavní soud ve své judikatuře považuje morálku za soubor etických zásad, obecně dodržovaných a uznávaných, jejichž dodržování je zpravidla zaručeno právními normami tak, aby každé jednání odpovídalo obecným morálním zásadám demokratické společnosti. (Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, Nejvyšší soud, 2021)

Vlastní posouzení

V každém uvedeném případě byl odsouzený k trestu odnětí svobody v trvání jednoho až několika let, přičemž mu byl trest podmíněně odložen na zkušební dobu několika let. Dále v těchto případech byl odsouzenému uložený peněžitý trest v různých sazbách, přičemž byl i stanovený i náhradní trest odnětí svobody pro případ, když by nebyl peněžitý trest ve stanovené lhůtě vykonán. Rovněž mu byl i někdy uložený i zákaz činnosti několika let, kdy odsouzený pracoval ve zprostředkování obchodu a služeb, poradenské a konzultační činnosti, či zpracování odborných studií. Osobně nesdílím rozhodnutí odvolacích soudů, kdy odsouzený z přečinu lichvy se odvolá, za výše zmiňované rozhodnutí. Ve všech uvedených případech odvolací soud zrušil výrok o uložení peněžitého trestu a zákazu činnosti. Za přinejmenším nesprávné považuji zrušení výroku o uložení peněžitých trestu. Nemyslím si, že by ten to výrok odvolacích soudů působil výchovně, a i něco jako budoucí prevence. Odvolací soudy, by neměli v žádném případě rušit uložení peněžitého trestu, maximálně snížit v nějakých opodstatněných případech výši uloženého peněžitého trestu. Tím by alespoň odsouzený byl něčím opravdu skutečně potrestaný, když je většinou uložený podmíněný trest odnětí svobody. Myslím si, že by tohle mohla být cesta, jak předcházet těmto případům lichvy.

V případě, kdy se jednalo o několik půjček dlužníkovi a jejich následné uplatnění včetně úroků z prodlení a pokut, kdy u dlužníka probíhalo oddlužení insolventním správcem. V případě, že se dlužník ocitne v prodlení se splátkami úvěru, vznikne věřiteli nárok na smluvní pokuty, úroků z úvěru, úroků z prodlení z jistiny, úroků z prodlení z částky smluvní pokuty, smluvní pokuty ze smluvní pokuty, zaplacení jistiny, dokonce je možné ještě považovat úrok z prodlení ze všeho výše zmíněného. Za sporné považuji přinejmenším možnost zakotvit ve smlouvě přirůstání úroků k jistině. Myslím si, že přirůstání úroku ve smlouvě je často nepřehledně napsané a zde vzniká velký prostor pro lichvu, v případě že se dlužník ocitne v prodlení se splátkami. Proto bych doporučovala věnovat velkou pozornost ve smlouvě hlavně úrokům z prodlení a v žádném případě je nepodceňovala. Stejně tak nesouhlasím se sankcemi, které stíhají téže porušení povinností. Jako je třeba souběh úroků z prodlení a smluvní pokuty, které znamenají pro dlužníka prakticky totéž. V případě že se dlužník ocitne v prodlení se splátkami, tak určitě není řešení

mu celou pokutu a úrok z prodlení odpustit. Cestou k řešení tohoto problému by mohlo být, uložení jen pokuty za prodlení se splátkami v předem jasně dané výši, bez dalších různých úroků z prodlení. Tak aby smluvní pokuta nebyla vyjádřena v procentech dlužné částky v závislosti na prodlení. Ve smlouvě by tak byly jednoznačně uvedeny podmínky, za jakých byla smlouva uzavřena a sankce, které případně nastanou při nesplácení dluhu. Smlouva by se tak stala opravdu přehlednou a předcházelo by se tak pak obrovským smluvním pokutám z různých nepřehledných úroků. Tím by se předešlo i případným soudním sporům.

Závěr

Moje diplomová práce se věnuje tématu lichvy a problematice s ní související.

Obsah této práce se člení do několika kapitol, tak aby obsah tématu na sebe navazoval.

V první kapitole této diplomové práce je charakterizována koncepce lichvy. Jako další se zde pojednává o historickém pojetí lichvy. Jsou zde popsány nejstarší civilizace a začátky vzniku půjček, jako je období Starověku, Indie, Egyptu, Babylonské říše či období Židů a Starého zákona. Již ve starověku existovala právní regulace pro půjčky. Následně je v práci rozebrána novodobá historie a události s ní spojené, které se na vývoji lichvy podepsali. Historický postih lichvy v České republice souvisí s první právní úpravou, která je obsažena v obecném zákoníku ABGB z roku 1811 z doby Rakouska-Uherska. Lichvářské smlouvy se v tomto obecném zákoníku ABGB objevují až v roce 1916.

V poválečném období v Československu začal platit občanský zákoník č. 86/1950, kterým bylo nahrazeno císařské nařízení č. 275/1914 ř. z. Následuje zlomové období po roce 1989, kdy občanský zákoník č. 40/1964 Sb. byl nahrazen novým zákonem č. 509/1991 Sb., kde došlo ke zrušení dosavadních ustanovení o smlouvě a půjčce. Současný právní řád České republiky obsahuje nový občanský zákoník č. 89/2012 a trestní zákoník č. 40/2009 Sb. Závěr kapitoly je věnován postihu lichvy v zahraničí. Jedná se spíše o informativní seznámení s tím, jak k této problematice přistoupily některé vybrané země evropského a amerického kontinentu jako je například: Španělsko, Německo, USA nebo Portugalsko, Venezuela, Mexiko nebo Uruguay.

V následující kapitole je dále řešena lichva jako společenský problém a patologický jev, kdy lidé nedokážou odhadnout následky svých půjček. Jedná se zejména o půjčky bez záruk sociálně slabým lidem, nebo lidem s nízkou finanční gramotností, kteří nejsou schopni dluh během svého života splatit, a v nejhorších případech to vede k existenčním potížím.

Další kapitola popisuje trestněprávní popis lichvy v České republice, jakož i v zahraničí.

Třetí kapitola seznamuje se zákonem o spotřebitelském úvěru č. 145/2010 Sb. a dojde zde k vymezení některých pojmů. Dále je uvedeno, že na dodržování povinností stanovených tímto zákonem o spotřebitelském úvěru dohlíží Česká obchodní inspekce s výjimkou dozoru nad činností subjektů, u nichž vykonává dozor Česká národní banka. V práci je uvedený seznam bankovních i nebankovních poskytovatelů, u kterých je možno získat finanční prostředky.

Ve čtvrté kapitole je řešen problém zadlužování domácností a rostoucí tendence spotřebitelských úvěrů na bydlení a spotřebu. Způsoby, jakými se domácnosti zadlužují a položky, za které nejvíce utrací, jsou graficky znázorněny. Podrobně jsou zde rozebrány pojmy, které by si měl osvojit každý občan, jelikož každý z nás někdy přijde do kontaktu s těmito pojmy a je dobré vědět, co přesně říkají. Povědomí o významech těchto pojmů může pomoci předejít potížím s finanční situací.

V poslední kapitole je popsáno a rozebráno 5 judikátů právě na problematiku lichvy v naší sopečnosti. Podrobně jsou zde popsány okolnosti, za kterých tyto činy vznikly. Jak soudy postupovali. Judikáty byly vybrány na základě podobných charakteristik. V každém uvedeném případě byl odsouzený k trestu odnětí svobody v trvání jednoho až několika let, přičemž mu byl trest podmíněně odložen na zkušební dobu několika let. Ve všech uvedených případech odvolací soud zrušil výrok o uložení peněžitého trestu a zákazu činnosti. V případě, kdy se jednalo o několik půjček dlužníkovi a jejich následné uplatnění včetně úroků z prodlení a pokut, kdy u dlužníka probíhalo oddlužení insolventním správcem.

Seznam literatury

- ELIÁŠ, Karel ed. a SVATOŠ, Marek, ed. Nový občanský zákoník 2014. Ostrava: Sedit, 2012. 320 s. ÚZ: úplné změny, č. 900. ISBN 978-80-7208-920-8
- KOUDELKA, L., 2014. *Lichva: trestný čin a společenský jev*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-435-4.
- SALAČ, J., 2004. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck. ISBN 80-7179-914-9.
- ŠÁMAL, P. et al., 2012. *Trestní zákoník: komentář. II, § 140-421*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠVESTKA, Jiří. *Občanský zákoník: komentář. I. § 1–459*. Praha: C. H. Beck, 2009, 1373 s. ISBN 978-80-7400-108-6.
- VÍTOVÁ, B., 2016. *Zákon o ochraně spotřebitele. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-984-7.
- WACHTLOVÁ, L. a J. SLANINA, 2011. *Zákon o spotřebitelském úvěru: komentář*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-118-5.

Internetové zdroje

- ABZ KNIHY, 2022. Slovník cizích slov. *Slovník-cizich-slov.abz.cz* [online]. © 2022 [cit. 2022-04-07]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/chrematistika>
- ADVOKÁTNÍ DENÍK [online]. 25.3.2021 [cit. 2022-06-01]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2021/03/25/ns-posuzoval-moznosti-prezkumu-uroku-sjednaneho-v-podnikatelskych-smlouvach/>
- ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA, 2022. Otevřená data. *Cnb.cz* [online]. © 2022 [cit. 2022-04-07]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/dohled-financni-trh/seznamy/Otevrena-data/>
- ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA, 2022. Seznam měnových finančních institucí. In: *Cnb.cz* [online]. © 2022 [cit. 2022-04-07]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/statistika/menova_bankovni_stat/seznamy-instituci-pro-potreby-menove-a-financni-statistiky/seznam-mfi/

DELOITTE, 2021. Exekuce v Česku: Ekonomické dopady. In: *Deloitte.com* [online]. © 2021 [cit. 2022-04-07]. Dostupné z: https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/cz/Documents/public-sector/Exekuce-ekonomicke_dopady.pdf

EXEKUTORSKÁ KOMORA ČR, 2022. Celkový počet pravomocných exekucí. In: *Statistiky.ekcr.info* [online]. © 2022 [cit. 2022-04-07]. Dostupné z: <https://statistiky.ekcr.info/media/statisticky-list-i.pdf>

ISPV, 2019. Exekutorská komora zveřejnila aktuální údaje o exekucích. In: *Socialnipolitika.eu* [online]. 14. 8. 2019 [cit. 2022-04-07]. Dostupné z: <https://socialnipolitika.eu/2019/08/exekutorska-komora-zverejnila-nova-data-k-exekucim/>

JUDIKÁTY.INFO: 3 Tdo 1256/2012 [online]. 17.10.2012 [cit. 2022-06-01]. Dostupné z: <https://www.judikaty.info/cz/document/nscr/10602/>

MINISTERSTVO FINANCÍ ČR, 2019. Retailové finanční služby a ochrana spotřebitele. In: *Mfcr.cz* [online]. 28. 2. 2019 [cit. 2022-04-07]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/spotrebitelske-uvery/zakladni-informace>

POROVNEJ24, 2021. Zadluženost domácností v ČR: Kolik a na co si lidé nejčastěji půjčují? In: *Porovnej24.cz* [online]. 29. 12. 2021 [cit. 2022-04-07]. Dostupné z: <https://www.porovnej24.cz/clanky/vyvoj-zadluzenosti-ceskych-domacnosti>

ROZSUDEK NEJVYŠŠÍHO SOUDU, ze dne 16.03.2021, sen. zn. 23 ICdo 56/2019, ECLI:CZ:NS:2021:23.ICDO.56.2019.1 [online]. [cit. 2022-06-01]. Dostupné z: <https://sbirka.nsoud.cz/export/sbirky/?collectionIds=14876>

USNESENÍ NEJVYŠŠÍHO SOUDU ze dne 11.04.2012, sp. zn. 3 Tdo 225/2012, ECLI:CZ:NS:2012:3.TDO.225.2012.1 [online]. 2013. [cit. 2022-06-01]. Dostupné z: <https://sbirka.nsoud.cz/sbirka/6765/>

WOLTERS KLUWER/ ASPI: 3 Tdo 1256/2012 [online]. 17.10.2012 [cit. 2022-06-01]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/4/15608/0/2/usneseni-rt-c-3-to-904-99-lichva-a-tisen>

Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009, trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2009, hlava 5. Dostupné také z: <https://www.kurzy.cz/zakony/40-2009-trestni-zakonik/cast-1-hlava-5/>

Právní předpisy

Sbírka zákonů, 1991

Sbírka zákonů č. 43/2013

Občanský zákoník č. 40/1964, § 657

Obchodní zákoník č. 513/1991, § 497

Zákon č. 257/2016 Sb., § 9

Zákon o spotřebitelském úvěru § 90

Seznam obrázků a tabulek

Seznam obrázků

Obr. 1 Vývoj finančních institucí v letech 2010–2020.....	30
Obr. 2 Vývoj zadlužení českých domácností v letech 2010–2020 v mil. Kč.....	39
Obr. 3 Vývoj počtu nařízených exekucí v letech 2010–2020	39

Seznam tabulek

Tab. 1 Seznam měnových finančních institucí	31
Tab. 2 Nebankovní poskytovatelé spotřebitelských úvěrů	34
Tab. 3 Zápůjčky na bydlení	36
Tab. 4 Zápůjčky na koupení vozu	37

ANOTAČNÍ ZÁZNAM

AUTOR	Bc. Adéla Fridrichová		
STUDIJNÍ PROGRAM/OBOR/SPECIALIZACE	Specializace Mezinárodní podnikání a právo Specializace Mezinárodní podnikání a právo		
NÁZEV PRÁCE	Lichva		
VEDOUCÍ PRÁCE	JUDr. Petr Frischmann, LL.M., Ph.D.		
KATEDRA	KEP – Katedra ekonomie a práva KEP – Katedra ekonomie a práva KEP – Katedra ekonomie a práva	ROK ODEVZDÁNÍ	2023_06_30
POČET STRAN	64		
POČET OBRÁZKŮ	3		
POČET TABULEK	4		
POČET PŘÍLOH	0		
STRUČNÝ POPIS	<p>Práce mapuje vývoj problematiky a analyzuje její současný stav z hlediska aktuálního vývoje právní úpravy. Zvláštní pozornost je věnována problematice mimobankovních spotřebitelských úvěrů v kontextu aktuálního společenského fenoménu zadlužení domácností. Pozornost je věnována jak trestněprávnímu postihu lichvy, tak i soukromoprávním sankcím. Práce identifikuje rizika vyplývající zejména</p> <p>ze spotřebitelských úvěrových smluv ve světle současné legislativy a rozhodovací soudní praxe a ústí do praktických doporučení využitelných v podnikatelské praxi</p> <p>a v procesu zvyšování obecné spotřebitelské finanční gramotnosti.</p>		
KLÍČOVÁ SLOVA	lichva, úvěr, věřitel, dlužník, tíseň, úrok, hrubý nepoměr		

ANNOTATION

AUTHOR	Bc. Adéla Fridrichová		
FIELD	Specialization International Business and Law		
THESIS TITLE	Usury		
SUPERVISOR	JUDr. Petr Frischmann, LL.M., Ph.D.		
DEPARTMENT	KEP - Department of Law and Economics	YEAR	2023_06_30
NUMBER OF PAGES	64		
NUMBER OF PICTURES	3		
NUMBER OF TABLES	4		
NUMBER OF APPENDICES	0		
SUMMARY	<p>The thesis maps the development of the issue and analyses its current state in terms of the current development of legal regulation. Special attention is paid to the issue of non-bank consumer loans in the context of the current social phenomenon of household debt. Attention is paid both to the criminal law sanction of usury and to private law sanctions. The thesis identifies the risks arising in particular from</p> <p>from consumer credit contracts in the light of current legislation and judicial decision-making practice and leads to practical recommendations applicable in business practice</p> <p>and in the process of increasing general consumer financial literacy.</p>		
KEY WORDS	usury, credit, lender, borrower, distress, interest, gross disproportion		